

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การใช้กิจกรรมการอ่านเพื่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 1 จังหวัดระยองในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ทฤษฎีตัวตนของโรเจอร์ส
2. ทฤษฎีพัฒนาการบุคลิกภาพของมนุษย์ 8 ขั้นตอนของแอร์คสัน
3. ทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจของมาสโลว์
4. แนวคิดการเห็นคุณค่าในตนเองของคูเปอร์สมิธ
5. แนวคิดการอ่านและการส่งเสริมการอ่าน
6. กิจกรรมการอ่าน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ทฤษฎีตัวตนของโรเจอร์ส

คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันมีความคิดพื้นฐานว่า บุคคลทุกคนสามารถบรรลุถึงความสมดุลในบุคลิกภาพของเขาได้และบุคคลใดก็ตามจะมีความเจริญงอกงามได้ เช่นนี้ เขามักจะเป็นผู้ที่เปิด ใจกว้างต่อการรับรู้ในด้านความคิด ความรู้สึกและประสบการณ์ เมื่อเขามีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เขามักจะมีความรู้สึกที่ไว เข้าใจผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความเชื่อศรัทธาในเพื่อนมนุษย์ด้วยกันและการที่เขาจะเป็นบุคคลเช่นนี้ได้ นั้น เขาจะต้องได้รับการยอมรับ ได้รับความรักและความเอื้ออาทรจากผู้อื่นอย่าง ไม่มีเงื่อนไข อีกทั้งยังเชื่อว่ามนุษย์มีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปข้างหน้าเสมอ เป็นการพัฒนาศักยภาพที่ซ่อนอยู่ในตัวของบุคคลแต่ละคนให้ไปได้สูงที่สุดเท่าที่จะสามารถไปได้ โรเจอร์ส (Carl Rogers ; อ้างถึงใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2539 : 117-135) กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนมีตัวตน 3 แบบ ได้แก่

1. ตนที่ตนมองเห็น (Self concept)
2. ตนตามที่เป็นจริง (Real self) และ
3. ตนตามอุดมคติ (Ideal self)

คนที่คนมองเห็น คือ ภาพของคนที่เราเห็นว่าตนเป็นคนอย่างไร คือใคร มีความรู้ความสามารถลักษณะเฉพาะคนอย่างไร เช่น คนสวย คนเก่ง คนร่ำรวย คนมีชาติตระกูล คนค้าค้อยวาสนา คนช่างพูด คนขี้อาย คนเก็บตัว คนเงียบ คนเสร์วสร์อย ฯลฯ เป็นต้น โดยคนทั่วไปรับรู้มองเห็นตนเองในหลายแง่มุม อาจไม่ตรงกับข้อเท็จจริงหรือภาพที่คนอื่นเห็น เช่น คนที่เอาใจเอาเปรียบผู้อื่น อาจไม่เคยนึกเลยว่าตนเองเป็นบุคคลประเภทนั้น

คนตามที่เป็นจริง คือ ลักษณะตัวคนที่เข้าไปตามข้อเท็จจริง บ่อยครั้งที่คนมองไม่เห็นข้อเท็จจริงของคน เพราะเป็นกรณีที่ทำให้รู้สึกเสียใจ เสร์วใจ ไม่เทียบหน้าเทียบคากับบุคคลอื่น ๆ ฯลฯ

คนตามอุดมคติ คือ ตัวคนที่อยากมีอยากเป็น แต่ยังไม่เป็นในสภาวะปัจจุบัน เช่น นาย ก เป็นคนขี้บรดรับจ้าง แต่นึกฝันอยากจะเป็นเศรษฐีมีคนจ้างรับให้หนึ่ง นางสาววนิดา เป็นคนเรียบร้อยและชอบเก็บตัว แต่นึกอยากเป็นคนเก่งสังคม เข้ากับคนง่าย เป็นต้น

ถ้าคนที่คนมองเห็นกับคนตามที่เป็นจริงมีความแตกต่างหรือมีข้อขัดแย้งกันมาก บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นบุคคลก่อปัญหาให้แก่ตัวเองและผู้อื่น ในรายที่มีความแตกต่างกันรุนแรง เขาอาจเป็นโรคประสาท หรือ/และ โรคจิตได้ กล่าวคือ ที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อตัวตนเองนั้น เพราะว่าคนดีราคาคนสูงเกินความเป็นจริง ทำให้มองไม่เห็นความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องของตน อันเป็นการปิดทางการปรับปรุงคนให้ดีขึ้น ผู้ที่มองตนเองอย่างเพื่อฝันนั้น ไม่สามารถที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ทำสิ่งใดก็จะไม่สมหวังอยู่เสมอและมักโทษบุคคลหรือสถานการณ์อื่น ๆ ว่าเป็นต้นเหตุของความไม่สมหวัง ส่วนก่อปัญหาให้กับผู้อื่นนั้น เกิดมาจากการที่บุคคลอื่นปฏิบัติกับเขาในระดับคนตามความเป็นจริง ไม่ใช่จากที่เขาเองเห็นตนเอง ซึ่งหากเป็นในลักษณะนี้จะทำให้เกิดความขัดแย้งในสัมพันธภาพระหว่างตนกับบุคคลอื่นได้

ซึ่งตรงข้ามกับบุคคลที่มองเห็นตนเองตรงหรือใกล้เคียงกับคนตามที่เป็นจริง เพราะบุคคลเหล่านี้สามารถยอมรับความเด่นหรือความด้อยของตัวเองอย่างไม่หลงคน เห็นหนทางที่จะปรับปรุงตนเอง อันจะทำให้สามารถมองเห็นคนตามอุดมคติที่สามารถเป็นจริงได้ บุคคลประเภทนี้มักเป็นผู้ได้รับความสำเร็จและความสมหวัง หากไม่สมหวัง ก็สามารถมองเห็นอุปสรรคและคิดหาหนทางแก้ไข เพราะบุคคลเหล่านี้จะมีความมุ่งหวัง มีความกระตือรือร้นอยู่เสมอ

สุวรณี พุทธิศรี (2543 : 163-166) กล่าวถึง การมองตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น รูปร่างหน้าตา ความฉลาด ครอบครั้วฐานะ ฯลฯ ของเด็กว่า ได้อิทธิพลจากพ่อแม่มากกว่าความเป็นจริงที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนอยากเป็นอย่างแท้จริง ถ้า 2 สิ่งนี้สอดคล้องหรือใกล้เคียงกัน ก็จะทำให้เด็กคนนั้นรู้สึกว่าคุณค่าของตัวคุณเองมีค่า ภาคภูมิใจในตนเอง หากไม่สอดคล้องกันเลย ก็จะรู้สึกกลัว ๆ กับไม่บรรลุเป้าหมาย ทำให้ไม่รู้สึกเห็นคุณค่าของตัวเองและไม่ภาคภูมิใจในตนเอง นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2539 : 291-292) อธิบายว่า ในระยะเวลาที่อยู่ในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่นนั้น คำชื่นชม การคำนิหรือ

คำวิจารณ์ต่าง ๆ จากคนรอบข้าง จะช่วยส่งเสริมให้เขาเหล่านั้นเริ่มที่จะพัฒนามาตรฐานของตัวเอง ในการแสดงออกทางพฤติกรรม เขาจะเริ่มรู้ว่าการกระทำใดหรือคำพูดใดเมื่อทำลงไปแล้วจะเป็นที่ ชื่นชมของผู้อื่น (โดยเฉพาะพ่อแม่) และการกระทำหรือคำพูดใดอาจจะทำให้เขาถูกลงโทษได้ ประสบการณ์เหล่านี้มีเองที่มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาบุคคล เพราะคำชื่นชมที่ได้รับจากบุคคล อื่นจะค่อย ๆ กลายมาเป็นความรู้สึกดีงามที่เด็กมีต่อตนเองในเวลาต่อมาและถ้าเด็กคนใดมีความคิด ว่า “ฉันดี ฉันน่ารัก ฉันมีใจเมตตา” เด็กจะมีพฤติกรรมทุกอย่างที่ตรงกับคำจำกัดความที่เด็กได้ให้ไว้ กับตัวเอง ทำให้พฤติกรรมในวัยผู้ใหญ่ของเขาออกมาในทิศทางเดียวกับอุดมโนทัศน์ที่เขามีต่อตัว ของเขาเอง สภาพการณ์เหล่านี้ก่อให้เกิดการสอดคล้องกันระหว่างตัวตนกับประสบการณ์และผลที่ ตามมา คือ ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีอิสรภาพในการแสดงออก มีแนวโน้มที่จะพัฒนาคนไปสู่บุคคลที่มี ความเจริญงอกงามทางจิตใจ

โรเจอร์ส กล่าวว่า เมื่อใดก็ตามที่เรามีความรู้สึกไม่ดีเกี่ยวกับตนเองหรือกำลังที่จะประพฤติ คนไปในทางที่เลวร้าย หากได้รับความรัก การยอมรับ ความเป็นมิตร กำลังใจและการสนับสนุน จากผู้อื่น (โดยเฉพาะบุคคลที่มีความสำคัญต่อคน) จะทำให้ความรู้สึกต่าง ๆ เป็นไปในทางที่ดีขึ้น ตามลำดับและความต้องการนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก (Philip F. Rice, 2001 :31-32)

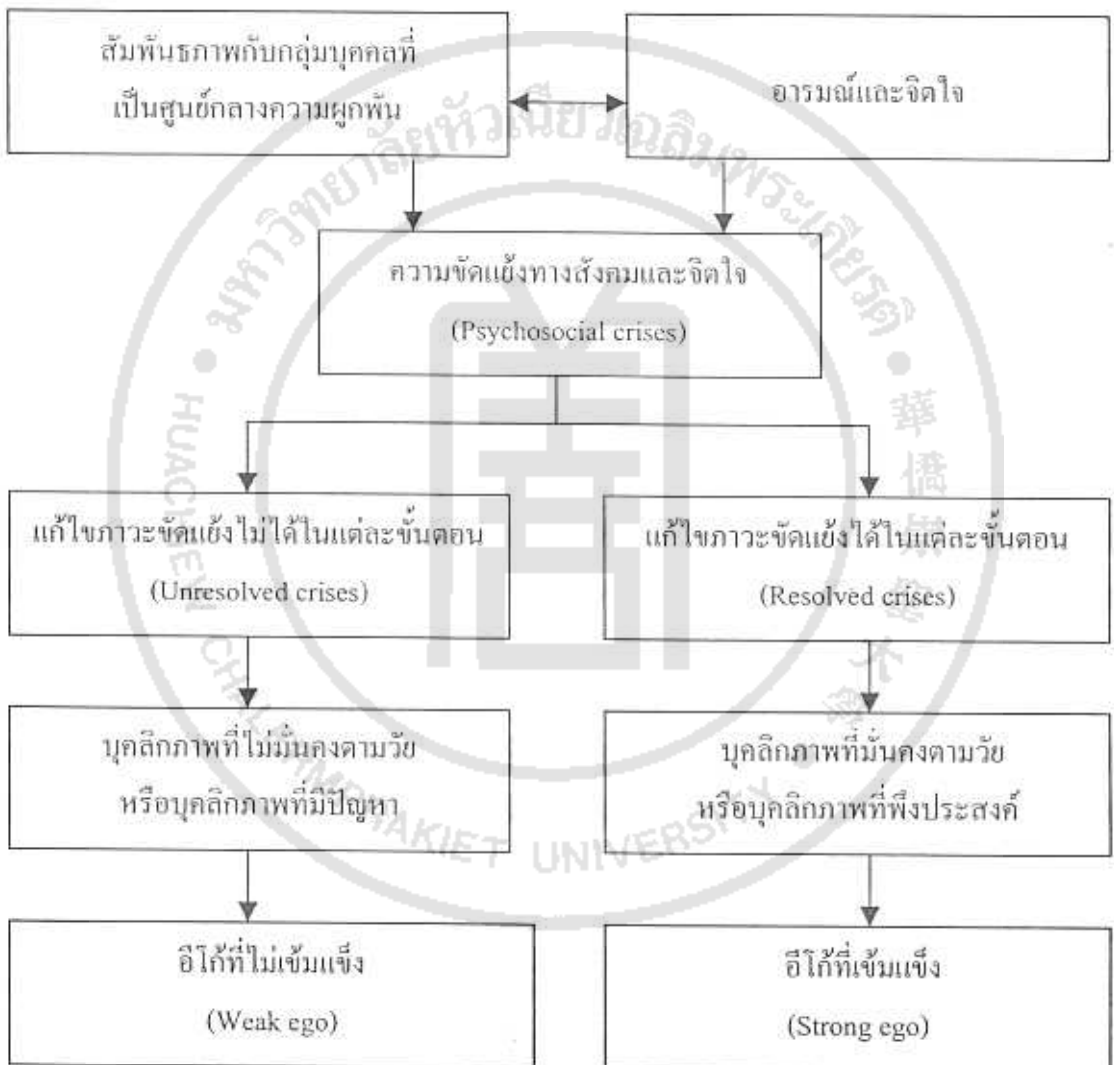
ดังนั้น หากนำความคิดของโรเจอร์สไปใช้กับเยาวชนที่อยู่ในศูนย์ฝึกและอบรมฯ โดยการ ทำให้เยาวชนยอมรับในตนเอง ไม่บิดเบือนความนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง สามารถที่จะแก้ไขปรับปรุง และค้นหา “ตัวตน” ของตนเองได้ เยาวชนก็ย่อมมีแนวโน้มที่จะทำพฤติกรรมใหม่ที่ตีมีประโยชน์ ต่อตนเองและคำนึงถึงตนเองในอนาคตได้เช่นกัน

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการบุคลิกภาพของแอร์ิกสัน

แอร์ิกสัน (Erik Erikson) นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน เน้นว่า ลักษณะสัมพันธภาพที่บุคคลมีกับ กลุ่มบุคคลต่าง ๆ (เช่น พ่อ แม่ เพื่อน สามี ภรรยา) และข้อขัดแย้งทางสังคมจิตวิทยาที่เกิดจากความ สัมพันธนั้น ๆ เป็นจุดกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมและพัฒนาบุคลิกภาพในรูปแบบต่าง ๆ ถ้าบุคคล สามารถแก้ไขวิกฤติหรือแก้ไขข้อขัดแย้งนั้นได้ดี ก็จะส่งผลให้มีโครงสร้างบุคลิกภาพที่มั่นคง แต่ถ้า หากไม่สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งได้ ก็จะก่อให้เกิดพัฒนาการและบุคลิกภาพที่เป็นปัญหาอย่างใด อย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545 : 37) ข้อขัดแย้งทางสังคม-จิตใจนั้น เขา อธิบายว่า เกิดจากความสัมพันธที่ปัจเจกชนมีกับบุคคลที่เป็นศูนย์กลางของความผูกพัน ถ้าบุคคล สามารถแก้ไขภาวะวิกฤติและข้อขัดแย้งได้ด้วยดี ก็จะก่อให้เกิดลักษณะพฤติกรรมและลักษณะ บุคลิกภาพที่พึงประสงค์เรื่อยไปตามลำดับขั้น คือ มีโครงสร้างบุคลิกภาพที่มั่นคง หากปัจเจกชนไม่

สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งนี้ได้ด้วยดี ก็จะก่อให้เกิดปัญหาบุคลิกภาพอย่างใดอย่างหนึ่งมาน้อยตามความรุนแรงของข้อขัดแย้งที่แก้ไม่ตกนั้น (แผนภูมิที่ 2.1)

แผนภูมิที่ 2.1
โครงสร้างบุคลิกภาพของเอริกสัน

ที่มา : ศรีเรือน แก้ววังवाल. 2539 : 48

ข้อขัดแย้งทางสังคม-จิตใจมีลักษณะแย้งกันเป็นคู่ ๆ ทั้ง 8 ขั้นตอน ตั้งแต่วัยเด็กแรกเกิดถึงวัยสูงอายุ บุคคลที่มีโครงสร้างบุคลิกภาพที่มั่นคงจะต้องพัฒนาข้อขัดแย้งนี้ให้พินิจ พินิจเป็นอย่างสมดุลกัน (ศรีเรือน แก้ววังवाल. 2545 : 37-41) ลักษณะข้อขัดแย้งทางสังคม-จิตใจแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

พัฒนาการขั้นที่ 1 ความไว้วางใจแย้งกับความสงสัยในใจผู้อื่น (Trust vs. Mistrust) เป็นขั้นพัฒนาการที่ควรจะเป็นตัวตนของเรา คือ ความสมดุลระหว่างความเชื่อถือไว้วางใจบุคคลอื่นกับความระแวงสงสัยในผู้อื่น หากมีความพอดีของ 2 อย่างในวัยนี้ จะทำให้เด็กพัฒนาความรู้สึกที่ว่าโลกนี้มีความหวังและมีที่หวัง ความรู้สึกเช่นนี้มีค่ามากในมนุษย์เรา เพราะจะเป็นพื้นฐานในการต่อสู้อุปสรรคต่าง ๆ ที่จะเข้ามาในชีวิตของคนเรตลอดช่วงอายุขัย

พัฒนาการขั้นที่ 2 ความเป็นตัวของตัวเองแย้งกับความละอายใจและไม่แน่ใจ (Autonomy vs. shame and doubt) ความพอดีระหว่างความเป็นตัวของตัวเองกับความละอายใจและไม่แน่ใจ จะทำให้เด็กพัฒนามานิสัยในการที่จะรู้จักควบคุมตนเอง มีความเป็นตัวของตนเองตามความเหมาะสม มีความมั่นใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ และรู้จักตัดสินใจด้วยตนเองว่าอะไรผิด อะไรถูก อะไรดี อะไรชั่ว อะไรเหมาะสม อะไรควร

พัฒนาการขั้นที่ 3 ความคิดริเริ่มแย้งกับความรู้สึกผิด (Initiative vs. Guilt) เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่อยากเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว ฉะนั้น ความพอดีระหว่างความคิดริเริ่มและความรู้สึกผิด จะทำให้เด็กพัฒนาคุณสมบัติเป็นคนชอบสร้างสรรค์ รู้จักคิดหาวิธีแก้ไขปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ และเป็นคนที่กล้าเผชิญความเป็นจริงของตนเองและชีวิต

พัฒนาการขั้นที่ 4 ระยะเวลาอันเอาการเอางานแย้งกับความรู้สึกด้อย (Industry vs. Inferiority) ในช่วงวัยนี้เป็นช่วงที่เด็กต้องการคำแนะนำ การให้กำลังใจ การให้อภัย ทั้งสามอย่างนี้จะช่วยขจัดสิ่งที่เปิ่นปมด้อยไม่ให้ก่อตัวขึ้น ฉะนั้น ความพอดีระหว่างความเอาการเอางานกับความรู้สึกด้อยจะพัฒนาไปสู่ความเป็นคนที่ไม่หลงตัวเอง ยกตนเอง หรือมีรู้สึกด้อยค่านั่นเอง

พัฒนาการขั้นที่ 5 การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนแย้งกับการไม่เข้าใจตนเอง (Identity vs. Identity diffusion) ระยะเวลาเป็นระยะวัยรุ่น แอริคสันเชื่อว่า ขั้นนี้เป็นช่วงที่ความขัดแย้งมีลักษณะวิกฤตยิ่งกว่าช่วงอื่นเพราะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ ถ้าหากเด็กไม่สามารถแก้ไขภาวะวิกฤติให้สว่างด้วยดีพอสมควร เด็กวัยรุ่นผู้นั้นก็จะกลายเป็นเด็กวัยรุ่นที่มีอัตลักษณ์สับสนและกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพสับสน ไม่มั่นคงเช่นกัน

แอริคสันอธิบายว่า ระยะเวลาเป็นระยะที่เด็กกำลัง “ละทิ้งภาพลักษณ์ที่เป็นเด็กของตน” เพื่อเข้าสู่ “ภาพลักษณ์ของผู้ใหญ่” ซึ่งสภาพเช่นนี้จะก่อให้เกิดความขัดแย้งด้านสัมพันธภาพกับผู้ใหญ่กับเพื่อนร่วมวัย กับเพื่อนต่างเพศ กับสังคมและเกิดความสับสนทางจิตใจ

สภาพจิตใจที่สำคัญประการหนึ่งของเด็กวัยรุ่น ได้แก่ การแสวงหาอัตลักษณ์แห่งตนเอง เพื่อรู้จักตนเองในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความชอบ ความสนใจ ความปรารถนาในชีวิต ปรัชญาในชีวิต อาชีพที่ตนประสงค์ เพื่อนต่างเพศที่ตนปรารถนาจะคบหรือที่จะเลือกเป็นผู้ชีวิต ความถนัดเฉพาะตน ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันเด็กวัยรุ่นต้องผสมผสานลักษณะเฉพาะตนในแง่มุมต่าง ๆ ให้เข้ากันได้กับ

ความเป็นจริงของครอบครัว วัฒนธรรม ค่านิยมของสังคม ของกลุ่มเพื่อนร่วมวัย ซึ่งการผสมผสานดังกล่าวนี้มีใช้เรื่องทำได้ง่าย ๆ หรือสามารถทำได้โดยฉับพลัน

วัยรุ่นผู้ไม่รู้จักสมรรถภาพและคุณลักษณะของคนดีพอสมควร จะไม่สามารถประสานอัตลักษณ์ของคนกับ โครงสร้างของสังคม จึงมักจะกลายเป็นวัยรุ่นที่หลงคน ลืมคนและมีตนอันสับสน วัยรุ่นเหล่านี้เป็นวัยรุ่นที่ว้าเหว่ ไม่เป็นตัวของตัวเอง เหนงหางอย ชักงวล คัดสินใจไม่ได้ รู้สึกว่าตนถูกทอดทิ้งจนอาจกลายเป็นอันธพาล ดิคาเสพติด ขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม

แต่เนื่องจากช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและจิตใจ จึงเป็นการยากพอสมควรที่เด็กช่วงนี้จะเข้าใจในทุกแง่มุมของตนเอง ถ้าเด็กวัยรุ่นคนใดคิดว่ารู้จักตนเองดีหมดทุกด้าน ทุกแง่ทุกมุม แสดงว่าเด็กผู้นั้น “หลงตัวเองหรือยกตัวเอง” แต่ถ้าเด็กวัยรุ่นมองไม่เป็นภาพตนเอง (Self) เอาเสีย เด็กวัยรุ่นผู้นั้นก็มีบุคลิกภาพหรืออัตลักษณ์อันสับสน

การพัฒนาคนที่สมบูรณ์ของเด็กวัยรุ่น คือ การเห็นตัวตนของเขาเองตามความเป็นจริง เช่น เข้าใจจุดด้อย จุดเด่นของคน ปรัชญาชีวิตของคน ความต้องการในชีวิตของคนและสำคัญที่สุด คือ นอกจากจะเข้าใจแล้ว จะต้องสามารถทำใจยอมรับคนอย่างที่มี คนอย่างที่เป็น ได้อย่างแท้จริงอีกด้วย แอริคสันยังได้อธิบายว่า ผู้ที่มีความสมดุลระหว่างการพบตนเองกับการไม่เข้าใจตนเอง จะพัฒนาความรู้สึกถึงรักก็คิดต่ออุดมคติ ปรัชญาชีวิต กลุ่มบุคคล ชมรม ศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันความรู้สึกถึงรักก็คิดนี้ก็จะส่งผลให้เด็กกลายเป็นความสับสนในตนเอง จะช่วยให้เด็กผ่านพ้นช่วงวิกฤติในชีวิตไปได้ด้วยดี แอริคสันยังได้เสริมอีกว่า เด็กวัยรุ่นที่มีปัญหาในเรื่องการมีพฤติกรรมในด้านลบ ก็เนื่องมาจากภาวะความขัดแย้งทางสังคมและจิตใจที่ไม่สามารถแก้ไขได้ หรือมีการแก้ปัญหาในทางที่ผิด หรือได้รับคำแนะนำในลักษณะที่มีข้อจำกัดและไม่สามารถเข้ากันได้กับความคิดและความสามารถของพวกเขา ผลที่ตามมา คือ เด็กวัยรุ่นนั้นจะมีปัญหาในการรับมือกับการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในอนาคต (Laura E. Berk. 1994 : 447-448)

พัฒนาการขั้นที่ 6 ความสนิทสนมหา ความร่วมมือ แข่งกับความเปล่าเปลี่ยว (Intimacy and solidarity vs. Isolation) ช่วงนี้อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ความสมดุลระหว่างความสนิทสนมและความเปล่าเปลี่ยวนั้น จะพัฒนาคุณสมบัติ “สร้างไมตรีและมีความรัก” กับบุคคลอื่นได้ เป็นไมตรีจิตและความรักแบบผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นลักษณะมีเชื้อไขไมตรีและความอาทรต่อกันและกัน

ผู้ที่ไม่สามารถพัฒนาความรักแบบผู้ใหญ่ได้ จะเป็นคนที่หลงรักเฉพาะตนเอง ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่ไม่พึงประสงค์

พัฒนาการขั้นที่ 7 การบำรุงส่งเสริมผู้อื่นเกี่ยวกับการพะวงเฉพาะตน (Generativity vs. Self absorption) ช่วงนี้เป็นระยะวัยกลางคน แอริคสันกล่าวว่า วัฒนธรรมอารยธรรมของสังคมและของมนุษยชาติจะก้าวหน้ารุ่งเรืองได้ ก็เพราะมนุษย์มีความรู้สึกอยากแบ่งปันและอนุเคราะห์บุคคลอื่น

ด้วยการสั่งสอน เน้นนำ เน้นแนวความรอบรู้และประสบการณ์ต่อกัน คนในวัยกลางคนเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่สุดที่จะทำสิ่งดังกล่าว เพราะได้สั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ นานานเพียงพอ คนวัยกลางคนที่มีความสมดุลในพัฒนาการขั้นนี้ เขาผู้นั้นจะดำรงตนเป็นมนุษย์ที่มีค่า เกิดการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งจะทำให้ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเวลาแห่งความสุข

พัฒนาการขั้นที่ 8 ความมั่นคงทางใจแย้งกับความสิ้นหวัง (Integrity vs. Despair) ระยะนี้เป็นวัยสูงอายุ เป็นช่วงที่ควรรู้จักปล่อยวาง เนื่องจากได้ผ่านร้อน ผ่านหนาว ได้รับรู้ถึงความรู้สึก ดีใจ เสียใจ เศร้าใจ เคยได้พบเจอกับความสำเร็จและความผิดพลาด ความสมหวังและความผิดหวัง เป็นวัยที่จะต้องยอมรับสิ่งที่ผ่านมาในอดีตและมีความพอใจในชีวิตของคนที่ผ่านมา (ตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1

พัฒนาการทางจิตสังคม 8 ขั้นตอนของแอร์วิกสัน

ลำดับ ขั้นตอน	อายุโดยประมาณ	ลักษณะความขัดแย้งทาง จิตสังคม
1	0 – 18 เดือน	ความไว้วางใจแย้งกับความสงสัยในน้ำใจผู้อื่น (Trust vs Mistrust)
2	18 เดือน – 3 ปี	ความเป็นตัวของตัวเองแย้งกับความละอายใจและไม่แน่ใจ (Autonomy vs Shame and doubt)
3	3 – 6 ปี	ความคิดริเริ่มแย้งกับความรู้สึกผิด (Initiative vs Guilt)
4	6 – 12 ปี	ขยันเอาครื่องานแย้งกับความรู้สึกด้อย (Industry vs Inferiority)
5	13 – 20 ปี	การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนแย้งกับการไม่เข้าใจตนเอง (identity vs identity diffusion)
6	20 – 40 ปี	ความสนิทสนมหา ความร่วมมือ แยกกับความเปล่าเปลี่ยว (Intimacy and solidarity vs Isolation)
7	40 – 60 ปี	การบำรุงส่งเสริมผู้อื่นแย้งกับการพะวงเฉพาะตน (Generativity vs Self absorption)
8	60 ปีขึ้นไป	ความมั่นคงทางใจแย้งกับความสิ้นหวัง (Integrity vs Despair)

ที่มา : ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545 : 42-43

2.3 ทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจของมาสโลว์

มาสโลว์ (Abraham Maslow, 1970 : 45-46 ; อ้างถึงใน ชวนพิศ สันติโรจน์ประไพ, 2535 : 5 ; ศิริลักษณ์ ลวณะสกล, 2545 : 18) ได้กล่าวถึงการเห็นคุณค่าในตนเองไว้ว่า เป็นความต้องการที่สำคัญและเข้าใจยากที่สุดเพราะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบมากมาย การเห็นคุณค่าในตนเองเกิดจากการยอมรับของผู้อื่น โดยดูจากการตอบสนองของคนรอบข้าง เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้องและเพื่อน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเกิดจากการประเมินคุณค่า ประเมินความสามารถและการประเมินผลสำเร็จอีกด้วย หากการประเมินเป็นไปในทางบวก ก็จะเกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าแห่งตน แต่ถ้าการประเมินเป็นไปในทางลบจะทำให้มีความรู้สึกว่ามีปมด้อย อ่อนแอ ช่วยตนเองไม่ได้ บุคคลใดประสบความสำเร็จในการเห็นคุณค่าในตนเองก็จะมีโอกาสเข้าสู่ในภาวะการบรรลุถึงภาวะแห่งตน (Self-Actualization) อันเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์

มาสโลว์อธิบายแรงจูงใจของมนุษย์ว่ามีลำดับขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูง มีทั้งหมด 5 ขั้นตอนด้วยกัน แรงจูงใจลำดับต้นจะต้องได้รับการตอบสนองก่อน แรงจูงใจลำดับสูงจึงจะพัฒนา มาตามลำดับ (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2531 : 104) และมาสโลว์เชื่อว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์แสดงออกมานั้น ก็เพื่อที่จะกระตุ้นหรือผลักดันให้ตน ไปให้ถึงสิ่งที่ตนต้องการ (Philip F. Rice, 2001 : 33)

แรงจูงใจลำดับที่ 1 มาสโลว์อธิบายว่า มนุษย์ต้องได้รับการตอบสนองทางด้านสรีระวิทยา ก่อน คือ ความต้องการทางด้านปัจจัย 4 ได้แก่ มีอาหารรับประทานโดยไม่หิวโหย มียารักษาโรค มีที่อยู่อาศัย มีเครื่องนุ่งห่มกันร้อนกันหนาว ถ้ามีสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวครบถ้วนแล้ว ก็จะสามารถพัฒนา ความต้องการทางด้านอื่น หากความต้องการลำดับแรกนี้ยังไม่ได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียง แรงจูงใจประเภทอื่น ๆ ก็ยากที่จะเกิดขึ้น

แรงจูงใจลำดับที่ 2 คือ แรงจูงใจเพื่อความปลอดภัยแห่งตนเองและทรัพย์สิน เมื่อความต้องการลำดับแรกได้รับการตอบสนองอย่างดีแล้ว ต่อมาก็เกิดความต้องการที่จะรักษาชีวิตของคน ทรัพย์สินของคนให้มั่นคงและปลอดภัย ถ้าไม่ได้รับการตอบสนอง มนุษย์ก็จะเกิดความรู้สึกกลัว และไม่มั่นใจในความปลอดภัยของตนเอง

แรงจูงใจลำดับที่ 3 คือ แรงจูงใจเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ เช่น ความรู้สึกว่าคุณมีชาติ มีตระกูล มีครอบครัว มีสถาบันครู มีโรงเรียน มีที่ทำงาน เป็นต้น กับความต้องการได้รับความรัก และได้รับความชื่นชม เช่น ต้องการผู้มาห่วงใยเอื้ออาทรคนและคนก็ต้องการอาหาร ห่วงใย หรือเกื้อกูลผู้อื่น เช่นกัน

แรงจูงใจลำดับที่ 4 คือ แรงจูงใจแสวงหาและรักษาศักดิ์ศรีเกียรติยศ ทั้งโดยความสำนึกของตนเองและต้องการให้ผู้อื่นกล่าวขวัญยกย่องเชิดชู เช่น ความต้องการมีเกียรติ มีหน้ามีตาในสังคม ความต้องการมีชื่อเสียงและเป็นที่ยกย่องนับถือ ในลำดับที่ 4 นี้ เป็นความต้องการมีศักดิ์ศรีจาก

ตนเองและผู้อื่น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่มนุษย์กำลังพยายามสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองซึ่งมาสโลว์ได้แบ่งความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองในขั้นตอนนี้ออกเป็นสองส่วน คือ

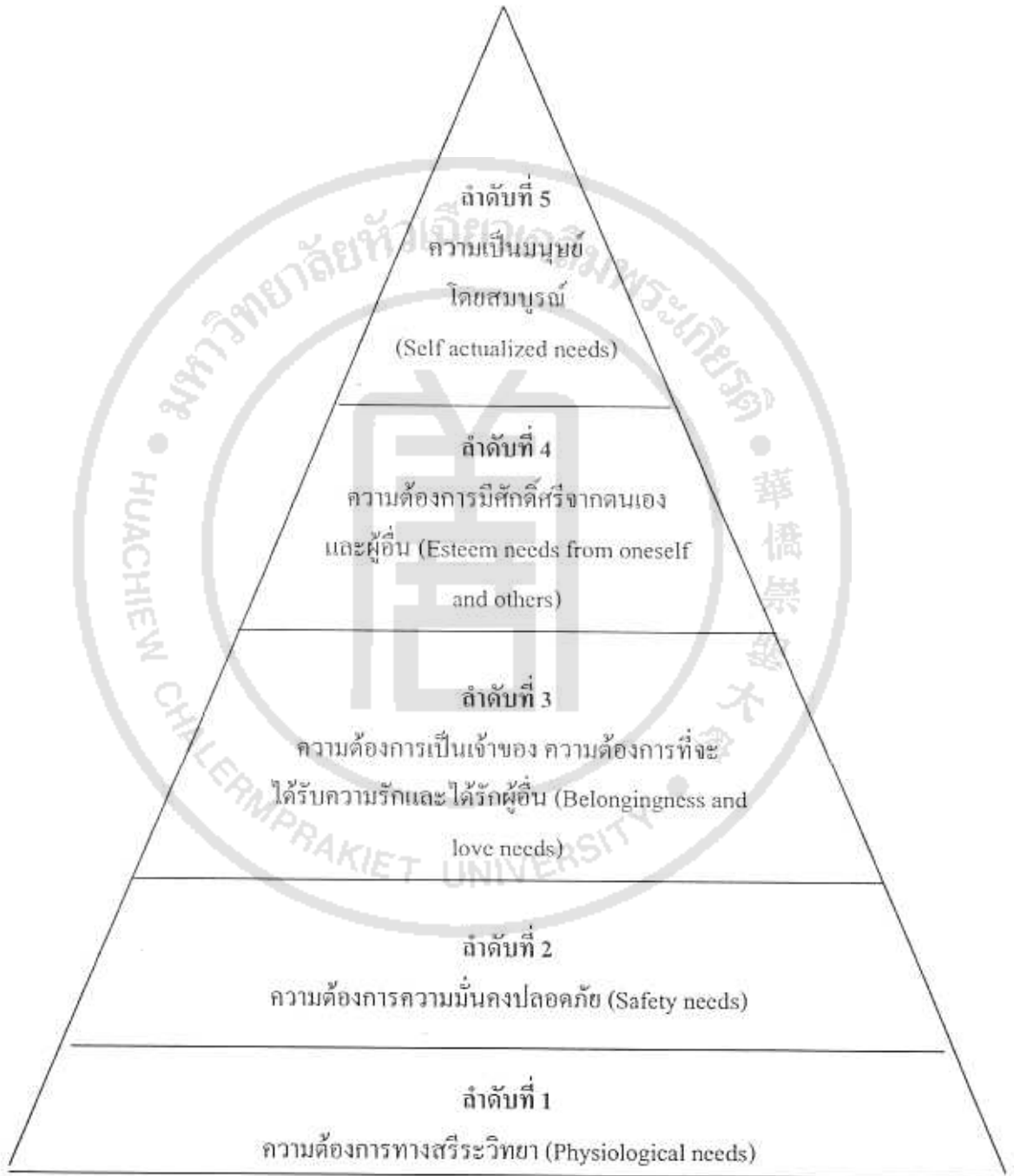
ส่วนที่ 1 ได้แก่ ความรู้สึกของการนับถือตนเอง คือ ต้องการมีความเข้มแข็ง มีความสามารถ มีอำนาจ มีความมั่นใจในตนเอง มีความเป็นอิสระภาพและเสรีภาพในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

ส่วนที่ 2 ได้แก่ การได้รับการนับถือจากผู้อื่น คือ การได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากผู้อื่น การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น การมีชื่อเสียง เกียรติยศ เป็นที่ชื่นชมของผู้อื่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตนเองนั้นมีคุณค่า

แรงจูงใจลำดับที่ 5 คือ แรงจูงใจเพื่อตระหนักรู้ถึงความสามารถของคนกับการประพฤติปฏิบัติตนตามความสามารถและสุดความสามารถ โดยเน้นประโยชน์ของบุคคลอื่นและสังคมเป็นสำคัญ มาสโลว์เชื่อว่า คนทุกคนมีความมุ่งหมายในชีวิต ต้องการบรรลุถึงความปรารถนาในลำดับนี้เพื่อที่จะเป็นคนเต็มคน โดยสมบูรณ์ (แผนภูมิที่ 2.2)

แผนภูมิที่ 2.2
ทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจของมาสโลว์

ที่มา : ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2539 : 104

มาสโลว์ กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะพัฒนาตนเองไปสู่บุคคลที่สมบูรณ์ได้ เพราะมนุษย์ทุกคนมีความใฝ่ดีอยู่ในตัวของตัวเอง อยากรับเป็นคนดีและมนุษย์ทุกคนมีความต้องการอย่างยิ่งที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ภาวะของความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์และเป็นบุคคลที่ประจักษ์ในศักยภาพที่แท้จริงของตน ต้องการพัฒนาศักยภาพของตนให้เต็มที่ จนสามารถที่จะทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น การพัฒนาตนเองของมนุษย์นั้นมาจากความเชื่อพื้นฐานที่ว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์เราทุกคนไม่ได้เลวร้ายหรือเป็นผู้ทำลาย แต่เป็นมนุษย์ที่สามารถพัฒนาได้ มีความคิดในแง่ที่ดี ในแง่ที่สดใส สวยงาม เต็มไปด้วยความรักดี ความใฝ่ดี มีคุณค่าในตนเอง ซึ่งเป็นการมองมนุษย์ในแนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) (Maslow, 1970 ; อ้างถึง โนศรีเรื่อน แก้วกวางล. 2539 : 108-109)

เมื่อเชื่อว่ามนุษย์มีความใฝ่ดีและอยากเป็นคนดี หากได้รับการส่งเสริมหรือการฝึกฝนแต่ในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ จะสามารถพัฒนาและนำเอาความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในตนเองออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ได้ เมื่อศักยภาพถูกนำออกมาใช้ ความมั่นใจและยอมรับในตนเองก็จะตามออกมาด้วยเช่นกัน ดังนั้น เขาชวนผู้กระทำความดี เป็นบุคคลที่รู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีปมด้อย จิตใจอ่อนไหว ท้อแท้ หวาดกลัว สิ้นหวัง มีความมั่นใจในตนเองและการมองเห็นคุณค่าในตนเองในระดับต่ำมาก บางคนจะเก็บตัว ไม่คลุกคลีกับผู้คนรอบข้าง ผลที่ตามมาอาจถึงขั้นมีปัญหาเกี่ยวกับจิตได้ ฉะนั้นการใช้หนังสือและกิจกรรมการอ่านที่เหมาะสมเพื่อที่จะพัฒนาและดึงศักยภาพบางอย่างในตนเองของเขามาเหล่านี้ออกมา จะเป็นสิ่งที่สามารถช่วยให้เขาขงมีโลกเป็นของตนเอง ซึ่งมีความเป็นอิสระ สามารถผ่อนคลาย เพลิดเพลิน หายเครียด ปลดอวางและนำมาซึ่งความรู้ ความคิด ความรู้สึกใหม่ ๆ เข้ามาสู่ชีวิตของเขาเหล่านั้นได้ เมื่อเขาขงได้คิด ได้เรียนรู้ และเปิดโลกของเขาให้กว้างขึ้น ความหมกมุ่น ความวิตกกังวลที่มีอยู่เดิมจะค่อย ๆ ลดน้อยลง อันเนื่องมาจากความอยากรู้ อยากเห็น อยากทำความเข้าใจ ในสิ่งอื่น ๆ มากขึ้น วันเวลาในทุก ๆ วันของเขาขงจะผ่านไปอย่างรวดเร็วและมีคุณค่า อีกทั้งจะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง เพราะขาดแคลนทางร่างกายและทางจิตใจได้ค่อย ๆ เขาขงลงแล้ว

2.4 แนวคิดการเห็นคุณค่าในตนเอง

2.4.1 ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเอง

คูเปอร์สมิธ (อ้างถึงใน อารยา ด่านพานิช. 2542 :7 ; ศิริลักษณ์ ลวณะสกล. 2545 : 17 ; นาดยา วงศ์เหล็กชัย. 2531 : 2) ได้ให้คำจำกัดความของการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นทัศนคติที่บุคคลมีต่อตนเองในเรื่องของการยอมรับตนเอง การเชื่อในความสามารถ ความสำคัญ ความสำเร็จ และความมีค่าของตนเอง

ซาส์ส (Sasse. 1978 ; อ้างถึงใน อติชยา พรชัยเกตุ. 2535 : 8) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความต้องการที่จะรู้สึกถึงความสำคัญและคุณค่าที่มีอยู่ในตนเอง ทั้งต้องการที่จะได้รับการยอมรับและการเชื่อใจจากผู้อื่น เพื่อคนจะได้รู้สึกภาคภูมิใจและนับถือตนเอง

ศรีนวล วิวัฒน์คุณูปการ ให้ความหมายว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการประเมินความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองในด้านต่าง ๆ เมื่อบุคคลกระทำกิจกรรมได้สำเร็จ มีความพึงพอใจและเห็นคุณค่าในการกระทำนั้นของคนก็จะรู้สึกว่าตนมีความสำคัญ ได้รับการยกย่องและมีคุณค่า (วิชญา ไชยเทพ. 2544 : 13)

อัปสรศิริ เอี่ยมประชา (2542 : 12) ให้ความหมายว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นการประเมินความเชื่อหรือความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเอง มีความเคารพและยอมรับในตนเองว่ามีความสำคัญ มีความสามารถและใช้ความสามารถที่มีอยู่กระทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่วางไว้โดยได้รับการยอมรับจากบุคคลในสังคม

นวลละออ สุภาพล ให้ความหมายว่า เป็นความต้องการได้รับการนับถือยกย่อง แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นความต้องการนับถือตนเอง ความต้องการมีอำนาจ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเข้มแข็ง ความสามารถในตนเองและความมีอิสระ ทุกคนต้องการความรู้สึกมีคุณค่าและความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในงานภารกิจต่าง ๆ และมีชีวิตที่เด่นดัง ลักษณะที่สองคือ ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น ได้แก่ ความต้องการมีเกียรติยศได้รับการยอมรับได้รับความสนใจ ต้องการที่จะได้รับการยกย่องชมเชยในสิ่งที่เขากระทำ ทำให้เขารู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า (เอกราช แก้วเขียว. 2540 : 20)

จากความหมายต่าง ๆ สรุปได้ว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง การพิจารณาประเมินความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวกับตนเอง ในเรื่องความเชื่อมั่น ความสามารถ ความสำเร็จของคน ทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ยอมรับนับถือตนเองว่าเป็นคนที่มีคุณค่า ได้รับความสำเร็จและเป็นคนที่มีความสำคัญสำหรับผู้อื่น โดยเฉพาะจากคนใกล้ชิดและคนที่มีความสำคัญต่อตนเอง ได้แก่ คนในสังคมและครอบครัว เช่น พ่อแม่ ครู เพื่อน เป็นต้น

2.4.2 คุณลักษณะของควมมีคุณค่าในตนเอง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith. 1981 ; อ้างถึงใน พรชาดา เขียนโกลา. 2545 : 15) ได้จำแนกคุณลักษณะพื้นฐานของควมมีคุณค่าในตนเองไว้ 4 ประการ คือ

2.4.2.1 ความสำคัญ (Significance) เป็นวิถีทางที่บุคคลรู้สึกเกี่ยวกับการถูกยอมรับ การมีคุณค่าอย่างเหมาะสม รู้สึกว่าตนเป็นที่รักของบุคคลอื่น คนมีประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคม

2.4.2.2 ความสามารถ (Competence) เป็นวิธีการที่จะพิจารณาควมมีคุณค่าจากการกระทำสิ่งต่าง ๆ สำเร็จได้ตามเป้าหมาย สามารถเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้อย่างมั่นใจ

สามารถปรับตัวได้ดี ใช้กลไกการป้องกันตนเองน้อยและสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.2.3 ความดี (Virtue) การบรรลุมাত্রฐานตามศีลธรรมและจริยธรรม คือ การปฏิบัติตัวให้สอดคล้องกับศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มีความคิดและการปฏิบัติที่ถูกต้อง รับผิดชอบต่อคุณค่าของคนตามความเป็นจริง มองโลกในแง่ดี และมีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่

2.4.2.4 พลังอำนาจ (Power) เป็นอิทธิพลหรือพลังอำนาจ ที่บุคคลมีต่อชีวิตของตนเองและผู้อื่นและต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัว มีความเชื่อมั่นในอำนาจการกระทำของตนว่าจะก่อให้เกิดผลตามที่ต้องการและมีความสามารถเพียงพอในการที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้

2.4.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นกระบวนการประเมินหรือตัดสินความมีคุณค่าในตนเองของบุคคล โดยอาศัยการพัฒนาและขัดเกลามาตั้งแต่วัยเด็กด้วยการอบรมเลี้ยงดู การปลูกฝังทัศนคติ และค่านิยมอันดีงาม รวมทั้งการได้รับประสบการณ์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต คูเปอร์สรุปกล่าวไว้ว่า เป็นผลมาจากปัจจัย 2 ประการดังนี้ (ศิริลักษณ์ ลวณะสกล. 2545 : 28-30)

2.4.3.1 องค์ประกอบภายในคน หมายถึง ลักษณะเฉพาะบุคคลแต่ละคนที่มีผลทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลแต่ละคนแตกต่างกันออกไป องค์ประกอบภายในคนประกอบด้วย

(1) ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพของบุคคลมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคล ลักษณะทางกายภาพบางลักษณะมีส่วนช่วยให้บุคคลเกิดเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มมากขึ้น เช่น ความงามทางร่างกายมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองในเพศหญิงมาก ลักษณะทางกายภาพใด ๆ ก็ตามจะมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองหรือไม่ อาจขึ้นอยู่กับค่านิยมในสังคมนั้น ๆ ด้วย และบุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพที่ดี มักจะมีความพึงพอใจในตนเองมากกว่าบุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพไม่ดี

(2) ความสามารถต่างๆ ไป สมรรถภาพและการกระทำ มีความสัมพันธ์กับการประสบความสำเร็จของบุคคล ซึ่งลักษณะดังกล่าวที่ว่ามีมีความสัมพันธ์และช่วยส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองโดยมีเรื่องของสติปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน การประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในเรื่องการเรียนมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง กล่าวโดยสรุปได้ว่า สติปัญญาที่มีผลต่อสมรรถภาพของบุคคลและผลการเรียน ซึ่งส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง

(3) ภาวะทางอารมณ์ ภาวะทางอารมณ์เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความพึงพอใจ ความรู้สึกเป็นสุข ความวิตกกังวลของบุคคล ภาวะทางอารมณ์ดังกล่าวเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นแล้วส่งผลต่อการประเมินตนเอง บุคคลใดที่ประเมินตนเองในทางที่ดีจะแสดงความรู้สึกและสื่อถึงความพึงพอใจตลอดจนภาวะอารมณ์ด้านบวกออกมามาก ส่วนบุคคลใดที่ประเมินตนเองในทางที่ไม่ดีจะไม่มี ความพอใจในภาวะปัจจุบันของตนเอง และมองว่าตนไม่สามารถประสบความสำเร็จในอนาคได้

(4) ค่านิยมส่วนบุคคล บุคคลจะประเมินตนเองกับสิ่งที่ตนเองให้คุณค่าและให้ความสำคัญ บุคคลใดที่ให้คุณค่าแก่ความสำเร็จทางด้านการเรียนมาก ถ้าเขาประสบความสำเร็จทางด้านนี้ จะส่งผลต่อการเห็นคุณค่าของเขา บุคคลจะให้คุณค่าแก่สิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นมักจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคม ถ้าค่านิยมส่วนตัวมีความสอดคล้องกับค่านิยมของสังคม การเห็นคุณค่าของตนเองของเขายิ่งสูงขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าค่านิยมของเขาไม่สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม บุคคลจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำลง

(5) ความทะเยอทะยาน การประเมินตนเองมีพื้นฐานจากการเปรียบเทียบผลงานและความสามารถของตนกับมาตรฐานส่วนตนที่ด้งเกณฑ์ไว้ ถ้าบุคคลมีผลงานและความสามารถตรงตามเกณฑ์หรือดีกว่าเกณฑ์ที่กำหนด บุคคลจะเกิดการเห็นคุณค่าในตนเอง ในทางตรงกันข้าม ถ้าผลงานและความสามารถของเขาไม่ตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด บุคคลจะรู้สึกว่าคุณค่าตนเองต่ำลง

2.4.3.2 องค์ประกอบภายนอกคน หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกของบุคคลที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วยและสภาพแวดล้อมนี้สามารถส่งผลให้บุคคลเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองที่แตกต่างกัน สภาพแวดล้อมภายนอกดังกล่าวประกอบด้วย

(1) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบิดาและมารดา อาจกล่าวได้ว่าสัมพันธ์ภาพในครอบครัวรวมถึงบรรยากาศภายในครอบครัวของบุคคลมีส่วนในการพัฒนาความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ถ้าครอบครัวอบอุ่นมีความเข้าใจกัน ให้ความรักและกำลังใจ บุคคลนั้นก็จะมีรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Coopersmith, 1976 : 236 ; อ้างถึงใน ชวนพิศ สันติโรจน์ประไพ, 2535 : 9 ; ศิริลักษณ์ ลวณะสกล, 2545 : 28-30)

(2) โรงเรียนและการศึกษา ประสบการณ์ที่โรงเรียนมีส่วนช่วยสนับสนุนต่อจากที่บ้าน โรงเรียนมีส่วนทำให้เด็กเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง กล่าวคือ ถ้าเด็กได้แสดงออกในทางที่ถูก รวมถึงโรงเรียนมีส่วนสนับสนุนให้เด็กได้คิด ได้ทำและแก้ไขปัญหาค่าง ๆ ได้ด้วยตนเองโดยมีครูเป็นผู้ที่คอยแนะนำ ดังนั้น ครูจึงเป็นบุคคลที่มีส่วนอย่างมากในการพัฒนาความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของเด็ก การให้กำลังใจหรือให้คำชื่นชมในสิ่งที่เด็กได้ทำตามความคิดและความสามารถของเขา จะส่งผลให้เด็กเกิดการพัฒนาความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

(3) กลุ่มเพื่อน ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการประเมินของตนเองหรือการให้ความหมายกับตนเอง โดยเปรียบเทียบกับเพื่อนในกลุ่มหรือบุคคลอื่น ซึ่งจะเปรียบเทียบในด้านทักษะความสามารถ ความถนัดในด้านต่าง ๆ คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1959 ; อ้างถึงใน อทิตยา พรชัยเกตุ, 2535 : 6) ศึกษาพบว่า สัมพันธภาพของเด็กท่ามกลางเพื่อนวัยเดียวกัน มีอิทธิพลต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ดังนั้น กลุ่มเพื่อนที่อยู่ในวัยเดียวกันจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง หากมีการเปรียบเทียบกับกลุ่มเพื่อนแล้วรู้สึกว่าตนเองด้อยกว่า ก็จะทำให้เด็กมีแนวโน้มที่จะเกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ โรเซนเบอร์ก (อารยา คำนพานิช, 2542 : 14) กล่าวว่า หากการดำเนินชีวิตของบุคคลดำเนินไปได้ด้วยดีหรือประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนกระทำ ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองก็จะเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากเด็กได้ผ่านเหตุการณ์ที่ทำให้ตนรู้สึกด้อย ไม่มีคุณค่า ไร้ความสามารถ ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองก็จะลดลง

จากองค์ประกอบทั้ง 2 ประการ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เยาวชนมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูงหรือต่ำ ดังนั้น การที่จะพัฒนาความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง จึงควรต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้ง 2 อย่างนี้เป็นสำคัญด้วย

2.4.4 แนวทางการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984 : 10-11 ; อ้างถึงใน อัปสรสิริ เข็มประชา, 2542 : 24) ได้สรุปเทคนิคเฉพาะในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองไว้ดังนี้

2.4.4.1 การยอมรับความรู้สึกของบุคคลตามความเป็นจริง จะช่วยให้เขาสามารถถ่ายทอดความรู้สึกออกมา โดยเฉพาะการยอมรับความรู้สึกในทางลบ ความรู้สึกกลัว ความรู้สึกขัดแย้งและความรู้สึกปฏิเสธของบุคคล การยอมรับนี้เป็นสิ่งสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นอย่างมาก

2.4.4.2 การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเผชิญหน้ากับปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน ควรทำความเข้าใจในวิธีการแก้ปัญหาและให้โอกาสแต่ละบุคคลในการแสดงความสามารถในการแก้ปัญหา เพราะบุคคลมีความคิดที่เหมาะสมเฉพาะวัยและมีความรับผิดชอบต่อปัญหาที่เขาเผชิญอยู่แล้ว นอกจากนี้การให้โอกาสเขาได้ฝึกเลือกวิธีการแก้ปัญหาเองนั้นจะทำให้เขาค้นพบว่ายังมีวิธีการที่เหมาะสมอีกหลายอย่างที่เขาอาจจะเลือกใช้ได้

2.4.4.3 การหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบุคคลอย่างรุนแรงและกะทันหัน ซึ่งจะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกไม่มั่นใจในตนเอง ดังนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นควรแจ้งให้ทราบล่วงหน้าอย่างชัดเจนในทันทีและถ้าเป็นไปได้ไม่ควรให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันเกิดขึ้น

2.4.4.4 การมีตัวแบบที่ดีและมีประสิทธิภาพในการเผชิญปัญหาเนื่องจากตัวแบบมีอิทธิพลต่อความรู้สึกมั่นคงของบุคคล ตัวแบบจึงควรมีความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคล ให้เขาสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในการเผชิญปัญหาอย่างมั่นใจและควรให้กำลังใจกับเขาว่า เขาสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ในการเผชิญปัญหาด้วยตนเอง

2.4.4.5 การให้บุคคลพัฒนาขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยให้เขาได้ระบายความขุ่นมัว ซึ่งจะเป็นโอกาสให้เขาได้ค่อย ๆ เข้าใจความยุ่งยากในตนเอง ช่วยลดระดับความเครียดจากนั้นเขาจะค่อย ๆ ใส่ใจกับความรู้สึที่เกิดขึ้นกับตนเอง

2.4.4.6 ไม่ควรมีความคาดหวังที่สูงมากจนเกินความเป็นจริง เพราะจะส่งผลให้บุคคลเกิดความเครียด ความวิตกกังวลมากกว่าที่จะคิดหาวิธีการแก้ปัญหาและจะเป็นการทำลายความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

2.5 แนวคิดการอ่านและการส่งเสริมการอ่าน

2.5.1 ความหมายของการอ่าน

การอ่านเป็นทักษะที่ยอมรับกันว่า เป็นรากฐานที่สำคัญอย่างยิ่งของความรู้ทั้งหมดในโลกนี้ โดยเฉพาะ ในปัจจุบันที่เทคโนโลยีและวิวัฒนาการก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีผู้ค้นคว้าเรื่องของการอ่านในรูปแบบต่างๆ ไว้อย่างมากมายและให้คำอธิบายของการอ่านไว้ดังนี้

ก๊อ สวีสตีฟานิชซ์ (2514 : 3 ; อ้างถึงใน ไพพรรณ อินทนิล, 2546 : 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการอ่านเป็นการแปลความหมายของตัวอักษรออกมาเป็นความคิดและนำไปใช้ประโยชน์ ส่วนตัวอักษรเป็นเครื่องหมายแทนคำพูดและคำพูดก็เป็นเพียงเสียงที่ใช้แทนของจริงอีกคำหนึ่งเพราะฉะนั้นหัวใจของการอ่านจึงอยู่ที่การเข้าใจความหมายของคำ สำหรับประเทิน มหาจันทร์ (2530 : 13 ; อ้างถึงใน อุทัยวรรณ ชิดสูงเนิน, 2533 : 11) สรุปไว้ว่า การอ่าน หมายถึง กระบวนการในการแปลความหมายของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ที่มีการจดบันทึกไว้ กระบวนการในการอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนกว่าการเปล่งเสียงออกมาเป็นคำพูด หากไม่เข้าใจคำพูดนั้น ก็จัดว่าไม่ใช่การอ่านที่สมบูรณ์ การอ่านที่แท้จริงนั้น ผู้อ่านต้องทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน โดยอาศัยประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมเป็นพื้นฐาน การอ่านจึงเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย การแปลความ การตอบสนอง การกำหนดความมุ่งหมายและการจัดลำดับภาพของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ที่ได้เห็น กระบวนการดังกล่าวจะกระตุ้นการทำงานของสมองให้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับกับคุณภาพและปริมาณของประสบการณ์ที่ผู้อ่านมีมาก่อน

จากนิยามข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การอ่าน หมายถึง ความรู้และทักษะรวมถึงกระบวนการทางความคิดที่จะทำความเข้าใจเรื่องราวและสาระของสิ่งที่ได้อ่าน มีการตีความหรือแปลความหมายของข้อความที่ได้อ่าน ขยายผลและคิดย้อนวิเคราะห์ความหมายของข้อความนั้น ๆ การอ่านเป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนอย่างมากเช่นเดียวกับทักษะอื่น ๆ ยิ่งฝึกฝนมากก็ยิ่งมีทักษะและประสบการณ์มาก มีทักษะและประสบการณ์มากก็จะได้ความรู้มาก ทั้งนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในสถานการณ์ต่าง ๆ

2.5.2 ความสำคัญของการอ่าน

การอ่านเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน การอ่านแทรกอยู่ในทุกกิจกรรมไม่ว่าเราจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม เพราะมนุษย์ต้องอาศัยการอ่านเป็นเครื่องมือในการศึกษาหาความรู้และแก้ปัญหาหรือไขข้อข้องใจ อีกทั้งเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความเพลิดเพลินและการพักผ่อนหย่อนใจอีกด้วย

ประเทิน มหาขันธุ์ (2530 : 4 ; อ้างถึงใน อุทัยวรรณ ชิดสูงเนิน, 2533 : 13) กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านว่า การอ่านมีบทบาทอย่างสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เพราะการอ่านทำให้ผู้อ่านสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ทั้งยังช่วยให้ผู้อ่านอยากรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงของสังคม นอกจากนี้การอ่านยังสามารถตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น ตลอดจนสนองความต้องการด้านบันเทิงนาการของมนุษย์อีกด้วย ในส่วนที่เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม แม้นมาศ ชวลิต (2539 : คำนำ ; อ้างถึงใน ไพพรรณ อินทนิล, 2546 : 8) ได้อธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของการอ่านว่า เป็นอุปกรณ์สำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคม เพราะเราสามารถวิเคราะห์ของบุคคลและสังคมได้จากความรู้หนังสือและการใช้ประโยชน์ การอ่านหนังสือจะทำให้เกิดการพัฒนาความคิด สติปัญญา จริยธรรม ศิลธรรมและรู้จักนำความรู้ที่ได้จากการอ่านมาพัฒนาตนเองทั้งด้านสติปัญญาและจิตใจ ผลที่ตามมา คือ ทำให้สามารถกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม สามารถวินิจฉัยความถูกต้องของเรื่องราวต่าง ๆ ได้ ผู้ที่อ่านมากจะมีมุมมองที่หลากหลายและเป็นผู้มองการณ์ไกล ปรับตัวเข้ากับสังคมและพัฒนาสังคมได้ สิ่งเหล่านี้จะทำให้บุคคลนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในการใช้ชีวิต อันเป็นรากฐานที่จะทำให้สังคมโดยรวมดีตามไปด้วยและเมื่อเกิดปัญหาต่อส่วนรวม ก็ย่อมจะรู้จักใช้สติและปัญญาร่วมกันแก้ปัญหา สังคมส่วนรวมก็จะเป็นสังคมคุณภาพเช่นกัน

ด้วยสภาพสังคมปัจจุบันที่ทุกอย่างต้องแข่งขันกันตลอดเวลา คนในสังคมล้วนแต่มีความเครียด คนทุกวัยในสังคมไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ จะมีความเครียดในลักษณะที่แตกต่างกัน ผู้ที่ไม่สามารถลดหรือขจัดความเครียดของคนได้ จะก่อให้เกิดปัญหาทางสุขภาพกาย สุขภาพใจ และปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมาในที่สุด ดังนั้น การอ่านจึงมีความสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ช่วย

ผ่อนคลายความเครียด ทุกคนสามารถลดความเครียดลงได้ด้วยการอ่านหนังสือที่ตนเองชอบและสิ่งนี้เป็นอีกหนึ่งทางออกที่ดี มีประโยชน์ที่สามารถใช้ได้กับทุกคนโดยไม่จำกัดอายุ เพศ และวัย

2.5.3 ความมุ่งหมายของการอ่าน

การอ่านมีความสำคัญดังที่กล่าวมาเป็นลำดับ ซึ่งแต่ละคนล้วนมีความมุ่งหมายในการอ่านที่แตกต่างกันไปตามช่วงอายุ วัย ตามประสบการณ์และตามเหตุการณ์ในชีวิตของแต่ละบุคคล ศรีวิรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์ (2542 : 8) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการอ่านได้ดังนี้

2.5.3.1 อ่านเพื่อความรู้ ทุกคนต้องการเพิ่มพูนความรู้สำหรับตนเองจากที่มีอยู่เดิมเสมอ ความรู้นั้นไม่มีวันหมด แต่จะมากขึ้นไปเรื่อย ๆ คนเราจึงต้องก้าวตามให้ทัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ไม่สับสนในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเอง กับสังคมรอบข้างและสังคมโดยรวม เมื่อเกิดความเข้าใจอย่างดีและถูกต้องแล้ว การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมก็จะเป็นไปอย่างราบรื่น เหมาะสมกับสถานะภาพของคน

2.5.3.2 อ่านเพื่อให้เกิดความคิด เมื่อใดก็ตามที่ผู้อ่านได้คิดพิจารณา จะทำให้เกิดคำถาม การคล้อยตาม การตั้งประเด็น หรือแม้แต่การโต้แย้ง จนมีการแตกแขนงเรื่องราวใหม่ ๆ โดยผู้อ่านเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่จะทำให้ผู้อ่านเกิดการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อตอบข้อสงสัยและความอยากรู้อยากเห็นหรืออาจจะทำให้เกิดการลงมือปฏิบัติประยุกต์ใช้ประโยชน์แก่ตนได้

2.5.3.3 อ่านเพื่อความเพลิดเพลินหรือเพื่อความบันเทิง สภาวะจิตใจมูมมึนเป็นสิ่งที่ไม่ประจบประแจงและมีผลกระทบต่อหลายสิ่งหลายอย่าง การอ่านเป็นสิ่งที่สามารถทำให้เราปล่อยวางปัญหาต่าง ๆ ได้ การเลือกอ่านหนังสือที่ดี ที่ตนชอบและเหมาะสมกับสภาวะอารมณ์ในขณะนั้น จะช่วยให้ผู้อ่านได้ผ่อนคลาย สมองและจิตใจไม่ว้าวุ่น เพราะการอ่านต้องใช้สมาธิและอยู่กับตนเอง เมื่อเกิดสมาธิ ก็จะมีสติคิดใคร่ครวญและในที่สุดสภาวะจิตใจก็จะดีขึ้นเป็นลำดับ

2.5.3.4 อ่านเพื่อความจรรโลงใจ บางครั้งชีวิตของคนเราพบกับปัญหาและความไม่สมหวังเกิดความท้อแท้ ไม่มีกำลังใจ ไม่มีจุดมุ่งหมายในชีวิต การได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับชีวประวัติของบุคคลที่ต้องฝ่าฟันอุปสรรคในชีวิตจนกระทั่งประสบความสำเร็จในที่สุด จะทำให้ผู้ที่หมดหวังในชีวิตมีกำลังใจดีขึ้น สร้างความหวังใหม่ได้ต่อไป

2.5.3.5 อ่านเพื่อสนองความต้องการอื่น ๆ ทุกคนมีความต้องการตามธรรมชาติกันแทบทั้งสิ้น คือ ความต้องการความมั่นคงในชีวิต ต้องการการยอมรับการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้องการมีหน้ามีตา ต้องการได้รับความนับถือในสังคม ต้องการความสำเร็จในชีวิต ซึ่งในความเป็นจริงแล้วไม่มีผู้ใดที่จะสมหวังในทุกสิ่งทุกอย่างเสมอไป การอ่านจะช่วยชดเชยสิ่งที่ขาดหายไปได้ เช่น อ่านหนังสือแนวการแก้ปัญหาที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกับที่ตนกำลังเผชิญอยู่ หรืออ่านหนังสือเพื่อสร้างบุคลิกภาพเพื่อให้เข้ากับสังคมหรือหน้าที่การงาน ทุกคนสามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจโดย

ใช้หนังสือเป็นแนวทางได้เช่นกัน แม้กระทั่งการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นก็สามารถอ่านได้จากหนังสือ การอ่านหนังสือเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เหล่านี้ จะเป็นประโยชน์มากกว่าการหาวิธีชดเชยด้วยวิธีอื่น

เยาวชนผู้กระทำผิดก็ไม่ต่างไปจากบุคคลอื่น พวกเขามีความต้องการเฉกเช่นเดียวกับทุกคน หากแต่ขาดโอกาสบางอย่างไปในชีวิต เนื่องด้วยการกระทำที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์และด้วยความอ่อน ประสพการณ์ สภาวะทางอารมณ์และจิตใจจึงต้องการการชดเชยเป็นอย่างมาก สิ่งหนึ่งที่จะสามารถ ช่วยได้ คือ หนังสือและการอ่าน ซึ่งจะเป็นการบำบัดฟื้นฟูความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ การ อ่านจะดึงจินตนาการรวมถึงความคิดสร้างสรรค์ที่หลุดหายไปในช่วงเวลาหนึ่งให้กลับมา ความรู้สึก เห็นคุณค่าของคนก็จะค่อย ๆ คมมาด้วยเช่นกัน

2.5.4 กระบวนการเพิ่มคุณค่าในตนเองโดยการอ่าน

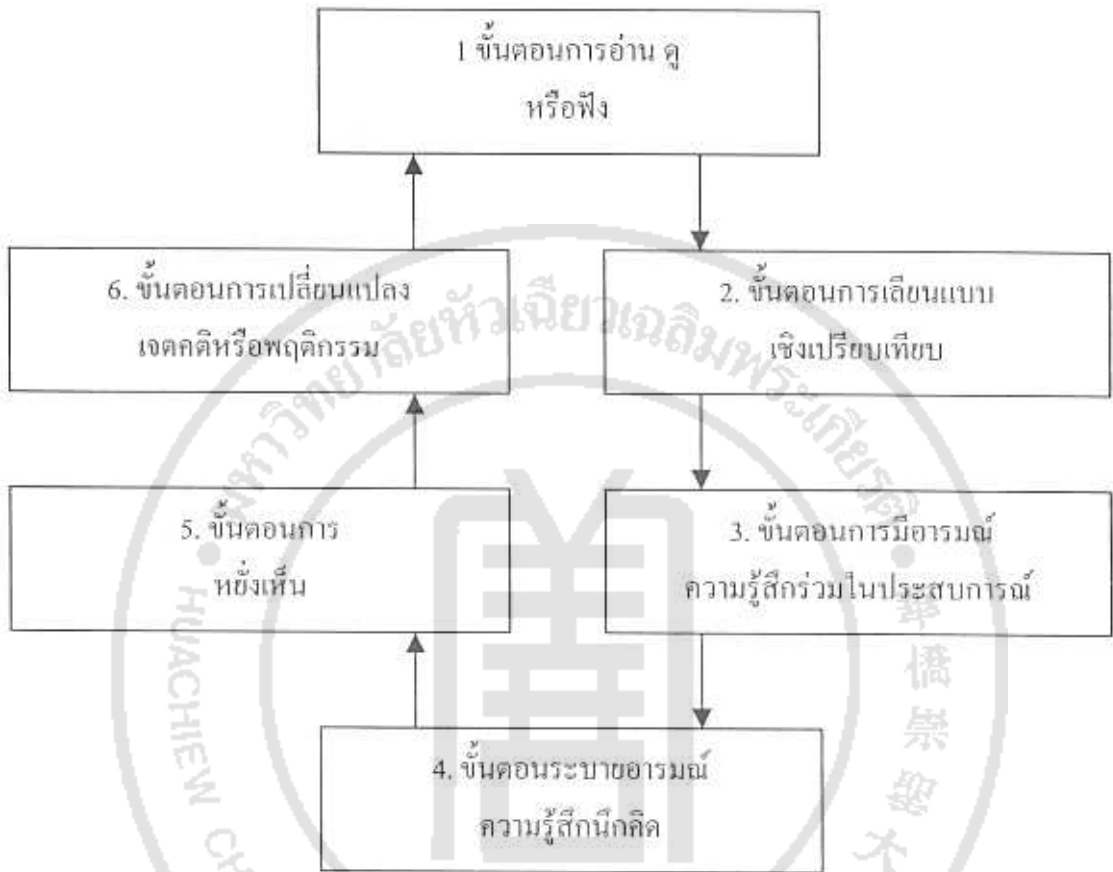
การวิจัยในครั้งนี้มุ่งที่จะให้เยาวชนได้วิเคราะห์ถึงความคิด ความสับสน ความคับข้องใจ ความรู้สึก ความขัดแย้งและพฤติกรรมของคน อีกทั้งเพื่อสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้เยาวชนพูด ถึงปัญหาของตนที่คิดว่ายากที่จะพูด เพราะอาย กลัว หรืออาจจะเพราะรู้สึกผิด โดยผ่านการสนทนา และผ่านตัวละครจากเรื่องที่ได้อ่าน ได้ชมหรือได้ฟัง หลังจากที่ได้อ่านแล้วเยาวชนสามารถที่จะคิด หาวิธีแก้ปัญหาของตนเองได้ ถ้าในเนื้อเรื่องที่อ่านมีปัญหาล้ายกับตนเอง ก็จะช่วยลดความขัดแย้ง ในจิตใจของเยาวชน ที่สำคัญ คือ ช่วยให้เยาวชนมีกำลังใจที่จะเผชิญหน้ากับปัญหาหรือสถานการณ์ ในโลกแห่งความจริงได้ โดยไม่หมกมุ่นอยู่กับตนเองเพราะไม่ใช่แค่คนเท่านั้นที่ประสบกับปัญหานี้ การอ่านหนังสือเป็นการช่วยกระตุ้นให้เยาวชนเกิดจินตนาการ ช่วยให้เยาวชนคลายเหงา บรรเทา ความรู้สึกอ้างว้าง โดดเดี่ยว ทำยที่สุด คือ ต้องการให้เยาวชนได้ทราบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละเรื่อง นั้น ย่อมมีวิธีการแก้ปัญหาได้หลายทาง (ไพพรรณ อินทนิล, 2546 : 181-190 ; อ้างถึงใน Gumaer, Moses and Zaccaria) และกระบวนการเพิ่มคุณค่าในตนเองโดยผ่านการอ่าน มี 6 ขั้นตอนดังนี้

2.5.4.1 ขั้นตอนการอ่าน ดู หรือฟัง (Read or view or listen) เป็นวิถีทางที่จะเพิ่มพูน ประสพการณ์ในชีวิตให้แก่เยาวชน โดยเยาวชนจะเกิดการเลียนแบบเชิงเปรียบเทียบและนำตนเอง เข้าไปมีส่วนร่วมในพฤติกรรมของตัวละครหรือประสพการณ์ที่ปรากฏในหนังสือ

2.5.4.2 ขั้นตอนการเลียนแบบเชิงเปรียบเทียบ (Identification) เป็นขั้นตอนที่เยาวชนเกิด การเลียนแบบเชิงเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของตัวละครหรือประสพการณ์ที่ประทับใจ โดยเยาวชน จะนำพฤติกรรมหรือประสพการณ์ของตัวละครเชื่อมโยงเข้ากับพฤติกรรมหรือประสพการณ์ในชีวิต จริงของคน ได้แก่ อารมณ์ แนวความคิด ปัญหา การตัดสินใจและพฤติกรรม ซึ่งจะมีผลทำให้สิ่งที่ ซ่อนเร้นอยู่ในจิตได้สำนึกเปิดเผยมาอยู่ในระดับจิตสำนึก ส่งผลให้เยาวชนระลึกได้และเข้าใจตนเอง

2.5.4.3 ขั้นตอนการมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมในประสพการณ์ (Experience vicariously) เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการเลียนแบบเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งทำให้เยาวชนเกิดความรู้สึกเสมือน

แผนภูมิที่ 2.3
กระบวนการเพิ่มคุณค่าในตนเองโดยผ่านการอ่าน

ที่มา : Monroe, 1978 : 257-259 ; อ้างถึงใน ไพพรรณ อินทนิล, 2546 : 188

Gray (1948 ; อ้างถึง ในศรีรัตน์ เจริญถิ่นจันทร์, 2542 : 3) ได้กล่าวถึงการอ่านในลักษณะที่ผู้อ่านมีความพร้อมหลาย ๆ ด้าน เช่น ความพร้อมทางกาย ได้แก่ สายตา การได้ยิน การพูด สุขภาพ ความพร้อมทางทักษะประสบการณ์ที่ได้รับการฝึกฝนตามช่วงวัย ความพร้อมทางใจ ซึ่งสภาวะทางจิตใจนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะหากจิตใจไม่นิ่ง ไม่มีสมาธิ จะมีผลทำให้สายตาไม่สามารถบันทึกภาพและส่งผ่านไปยังสมองได้ ฉะนั้น การมีจิตใจที่เน่แน่นและจดจ่อกับสิ่งที่ตนกำลังอ่าน จะเป็นสิ่งที่จะช่วยให้คน ๆ นั้นกลายเป็นนักอ่านที่มีประสิทธิภาพได้ ความพร้อมต่อมา ได้แก่ สภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมที่สร้างให้เกิดบรรยากาศในการอ่าน ไม่ว่าจะเป็นแสงสว่างหรือสถานที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก โด๊ะและเก้าอี้ที่เหมาะสม สิ่งสำคัญมากที่สุด ก็คือ ความพร้อมของหนังสือที่จะอ่าน จะต้องเป็นหนังสือที่มีคุณภาพ (ไพพรรณ อินทนิล, 2546 : 11-20) เมื่อผู้อ่านมีความพร้อมครบถ้วนแล้ว การอ่านก็จะเป็ไปตามลำดับขั้นตามกระบวนการดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การรู้จักคำ การรู้จักคำกับการสะกดคำได้นั้นไม่เหมือนกัน บางคนสะกดคำได้แต่ไม่รู้ความหมาย เพราะใช้ลักษณะการท่องจำ ส่วนการรู้จักคำ หมายถึง การระลึกรู้ คือ ผู้อ่านต้องรู้สึกและรู้จักคำที่ปรากฏนั้นดีพอที่จะเข้าใจความหมายได้เมื่ออ่าน ประสบการณ์การอ่านที่ผ่านมาจึงมีส่วนช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านรู้จักคำนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

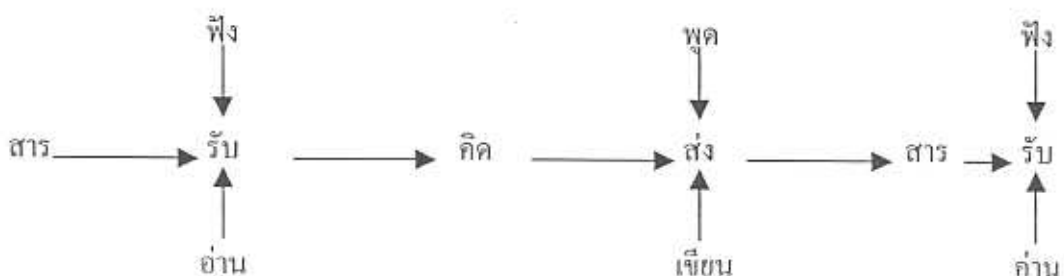
ขั้นที่ 2 เข้าใจในความหมายของคำ วลี หรือประโยค คือ เมื่อเห็นคำต่าง ๆ ซึ่งประกอบเป็นข้อความแล้วสามารถเข้าใจความหมายไปตามลำดับ โดยเน้นว่า ผู้อ่านต้องใช้ประสบการณ์เดิมของตนมาช่วยตีความหมายของคำนั้น ๆ นอกจากนั้นผู้อ่านควรพิจารณาจุดประสงค์ของผู้เขียน อคติ หรือความรู้สึกที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อให้เข้าใจด้วย อันจะทำให้ผู้อ่านได้เริ่มต้นคิด วิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่อ่าน ก่อนที่จะมีปฏิกิริยาหรือการแสดงออกในทางหนึ่งทางใดหลังจากที่ได้อ่านคำ วลี หรือประโยคนั้น ๆ

ขั้นที่ 3 ขั้นการตัดสินใจและมีปฏิกิริยา คือ อ่าน ไปคิด ไปว่าผู้เขียนหมายถึงอะไร ในกรณีที่ข้อเขียนหนึ่งอาจจะมีหลายความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย ต้องอ่านโดยมีสติ ปัญญาและความรู้สึกสามารถบอกได้ว่าข้อความนั้นผู้อ่านจะยอมรับหรือปฏิเสธด้วยเหตุผลใดและหาข้อสรุปของเนื้อหา นั้นอย่างกว้าง ๆ ได้โดยมีความคิดอย่างเป็นเหตุ เป็นผล

ขั้นที่ 4 ขั้นบูรณาการ การอ่านตามลำดับขั้นตอนนั้นจะช่วยให้ผู้อ่านมีแนวความคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นจากประสบการณ์เดิม ความรู้ที่มีอยู่เดิมมารวมกันกับความรู้ใหม่ จะเกิดเป็นกระบวนการความคิดใหม่ขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้อ่านจะทำตามกระบวนการครบทุกระดับขั้น แต่ความรู้ที่ได้รับจากการอ่านอาจจะได้รับไม่เท่ากัน เพราะความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งบุคคลมีความสามารถในการอ่านไม่เท่ากัน การบูรณาการของการอ่านจะเกิดประสิทธิผลต่อบุคคลได้ดี ควรจะต้องประกอบไปด้วยการสื่อสาร 2 ทางคือทั้งการรับสารและการส่งสารเสมอ (แผนภูมิที่ 2.4)

แผนภูมิที่ 2.4

กระบวนการสื่อสาร

กระบวนการสื่อสารเป็นสิ่งที่สำคัญของกระบวนการอ่าน บุรณาการของกระบวนการอ่าน จะเสร็จสมบูรณ์อย่างแท้จริง ก็ต่อเมื่อผู้อ่านมีความสามารถในการส่งต่อความรู้ ความเข้าใจ ความเพลิดเพลินและประโยชน์จากสิ่งที่ได้อ่านออกมาในรูปแบบของการสนทนา การบอกเล่าเรื่อง การบันทึกหรือเขียนในสิ่งที่ตนคิดวิเคราะห์ได้ด้วยสำนวนของตนเอง โดยสามารถลงใจความเดิมไว้ได้ การถ่ายทอดโดยการเขียนหรือการบันทึกนั้น สามารถบอกได้ถึงความเข้าใจอันลึกซึ้งของผู้อ่านในด้านต่าง ๆ และจากการที่ผู้อ่านได้ฝึกเขียนบ่อย ๆ ยังจะทำให้สามารถเพิ่มทักษะทางการอ่านได้เร็วขึ้น เนื่องจากขณะที่เราเขียนนั้นเราก็จะอ่านไปด้วยเช่นกัน อีกทั้งการเขียนหรือบันทึกจะช่วยให้เราสามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้ดี อันจะเป็นการสร้างทักษะและประสบการณ์ให้เพิ่มพูนอีกทางหนึ่งด้วย (ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์. 2542 : 16-31 ; ไพพรรณ อินทนิล. 2546 : 31) เมื่อส่งสารเป็นที่เรียบร้อยแล้วกระบวนการอ่านก็จะกลับสู่การรับสารอีกครั้ง ซึ่งการจะเป็นนักอ่านที่ดีหรือการที่จะฝึกคนให้รักการอ่านก็ต้องรู้จักใช้กระบวนการอ่านและการสื่อสารนี้อย่างสม่ำเสมอจึงจะเกิดการพัฒนาคือบุคคลที่เป็นผู้อ่านอย่างแท้จริง

2.5.5 พัฒนาการเด็กวัยรุ่นกับการอ่าน

วัยรุ่น หรือบุคคลที่อยู่ในช่วงอายุ 13-20 ปี เป็นวัยที่จะเปลี่ยนจากเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ หรืออาจกล่าวได้ว่าอยู่ระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ ต้องการการยอมรับจากผู้อื่น มีความเป็นตัวของตัวเองสูงและอยู่ในระยะการค้นหาตัวตนของตนเองในแง่มุมต่าง ๆ ว่าตนชอบ ไม่ชอบอะไร จิวรรณ สุหากินันท์ (2542 : 48) ได้เสริมอีกว่า วัยนี้เป็นวัยที่ภาวะทางอารมณ์และร่างกายไม่สัมพันธ์กันหรือที่เรียกกันว่ายังไม่มีความวุฒิภาวะ (Maturity) การมีความวุฒิภาวะขึ้นอยู่กับกรอบมเลียงดูสิ่งแวดล้อม การอ่าน การศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ ทั้งด้วยตัวเด็กเองและจากบุคคลที่เกี่ยวข้องรอบข้าง

ไพพรรณ อินทนิล (2546 : 77-86) ได้อธิบายถึงความสนใจของเด็กวัยรุ่นว่า มักจะให้ความสนใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรือความต้องการที่มีอยู่ในใจ ความต้องการนั้น คือ สิ่งที่ปรากฏหรือฝังอยู่ในใจของเขามาตั้งแต่แรกเริ่ม บางครั้งก็ไม่ปรากฏออกมาให้เห็น จนกว่าจะมีเหตุการณ์ใดมากระทบ ความต้องการนั้นจึงจะลุดโผลงขึ้นและเมื่อก้าวถึงความสนใจในการอ่านของวัยรุ่น ก็ควรจะทำความเข้าใจธรรมชาติของวัยรุ่นด้วยว่าเป็นอย่างไร ความสนใจในการอ่านของวัยรุ่นสามารถจำแนกตามลำดับอายุได้ดังต่อไปนี้

อายุ 13 ปี เด็กชายจะชอบเรื่องเครื่องยนตร์กลไก เรื่องเกี่ยวกับงานอดิเรก การปลูกต้นไม้ ความงามของร่างกายตน ไม่ชอบหนังสือที่เป็นหลักวิชาการจนเกินไป เริ่มชอบหนังสือแนวที่เป็นลักษณะคำประพันธ์ บทละครและเรื่องเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง

อายุ 14 ปี ระยะเวลาเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เด็กวัยนี้จะเริ่มที่จะให้ความสนใจและเพ่งเล็งไปในแนวใดแนวหนึ่ง ในระยะนี้อาจจะอ่านหนังสือน้อยลง เด็กชายจะชอบอ่านชีวประวัติ ประวัติศาสตร์

การเดินทาง เครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ ชอบหนังสือที่มีแผนผังแบบแปลน บางคนเริ่มอ่านหนังสือแนวรัก ๆ โกร่ง ๆ บ้าง มักจะติดใจเรื่องราวที่แต่งเกินจริง (ระยะนี้เป็นระยะที่ควรให้การแนะนำการอ่านมากที่สุด) บางคนสนใจหนังสือเกี่ยวกับอาชีพมากขึ้นและยังสนใจบทละคร รวมถึงคำประพันธ์อีกด้วย

อายุ 15 ปี ระยะนี้เด็กวัยรุ่นแต่ละคนจะเริ่มอ่านหนังสือตามความต้องการของสังคมคน ช่างชอบการอ่านอยู่ แต่ไม่ทุ่มเทไปในทางหนึ่งทางใดมากเหมือนแต่ก่อนและในช่วงอายุ 18-20 ปี ความสนใจในการอ่านจะเริ่มเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น จะมีความสนใจตามความต้องการและรสนิยมของตนเอง เริ่มสนใจอ่านหนังสือเกี่ยวกับสังคม การปรับปรุงคนและเรื่องทั่ว ๆ ไปในหลาย ๆ ด้านเหมือนผู้ใหญ่และจะชอบอ่านนิยายสารรวมถึงวารสารด้วยเช่นกัน

2.5.6 ประเภทหนังสือสำหรับวัยรุ่น

ไพพรรณี อินทนิล (2546 : 186-187) ได้สรุปประเภทของหนังสือที่จะนำมาใช้เพื่อการพัฒนาหรือการบำบัดฟื้นฟูไว้ดังนี้

2.5.6.1 หนังสือที่ให้ความจรรโลงใจ อ่านแล้วทำให้เป็นผู้มีจิตใจงดงาม มีความซื่อสัตย์ กตัญญู ไม่เห็นแก่ตัว ไม่โลภมาก ไม่กล่าวเท็จ ไม่โอ้อวด

2.5.6.2 หนังสือที่อ่านแล้วทำให้เกิดความหวัง เกิดความมานะพยายาม บากบั่น ไม่ยอมท้อหรืออับจนหนทาง ไม่ปล่อยชีวิตเป็นไปตามบุญตามกรรม

2.5.6.3 หนังสือที่อ่านแล้วทำให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง กล้าหาญ เด็ดเดี่ยว

2.5.6.4 หนังสือที่อ่านแล้วให้ความเมตตา ให้ความสุขใจ ไม่ทำให้เกิดความเศร้าใจ

2.5.6.5 หนังสือที่ส่งเสริมให้เกิดความรักเพื่อนมนุษย์ เห็นความดีงามของคนอื่น ไม่สร้างความแตกแยกก้าวร้าวฉานในครอบครัว ในสังคมและประเทศชาติ

2.5.6.6 หนังสือที่ทำให้มีความละเอียด รอบคอบ ระมัดระวัง

2.5.6.7 หนังสือที่มีเนื้อหาเป็นเหตุเป็นผลแท้จริง ไม่สร้างความงมงาย ไม่ยอมเมาความเชื่อในเรื่องที่ผิด ๆ ให้กับผู้ที่ได้อ่าน

2.5.6.8 หนังสือที่อ่านแล้วทำให้เกิดความรู้เพิ่มพูน

และ Altmann (กุลวนิดา ดุงคะเสริม. 2523 : 12) ได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาและคัดเลือกหนังสือเพื่อใช้ในการพัฒนาและบำบัดฟื้นฟูว่า หนังสือที่คัดเลือกจะต้องมีโครงเรื่องที่สมจริง มีลักษณะตัวละครเด่นชัด เนื้อเรื่องสนุกสนานและน่าสนใจ ในเรื่องของการใช้ภาษาก็ควรให้เหมาะกับวัยและความรู้ของผู้อ่าน ลำดับสุดท้าย คือ รูปเล่มของหนังสือ ควรมีความสวยงาม

สะดวก ภาพประกอบชัดเจนและตรงกับเนื้อเรื่อง รวมทั้งมีขนาดตลอดจนรูปเล่มที่สะดวกในการหยิบถือหรือพกพา

2.5.7 บทบาทของการอ่าน

บทบาทของการอ่าน การอ่านมีบทบาทสำคัญ คือ บทบาทต่อตัวผู้อ่านและบทบาทต่อสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ศิริพร พูลสุวรรณ. 2530 : 66-68 ; อ้างถึงใน สิริรัตน์ เจริญถิ่นจันทร์. 2542 : 5-6)

2.5.7.1 บทบาทต่อตัวผู้อ่าน จำแนกออกได้ดังนี้

(1) การอ่านทำให้เกิดความรู้ทางวิชาการ จะเห็นได้ว่าการอ่านมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาล่าเรียนในทุกระดับ แม้ว่าเราจะแสวงหาความรู้ได้จากครูผู้สอน โดยตรงก็ตาม แต่ผู้เรียนก็จำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้จากการอ่านด้วยตนเองเพิ่มเติมจากสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การอ่านสามารถทำได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ อ่านแล้วก่อให้เกิดความเข้าใจ เกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ความรู้ทางวิชาการ ความสำเร็จทางวิชาการของมนุษย์จึงมีความสัมพันธ์กับการอ่าน

(2) การอ่านช่วยพัฒนาอาชีพ การอ่านทำให้ทราบถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ใช้ในการเลือกอาชีพที่ตนถนัดและใช้ในการพัฒนาอาชีพของตนให้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น

(3) การอ่านช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ทำให้ทราบถึงพัฒนาการต่าง ๆ ของโลก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องบันดาลใจให้ผู้อ่านนำความรู้ ความคิดเหล่านั้นมาสัมพันธ์กับการทำงานและชีวิตประจำวัน สามารถจินตนาการหรือประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ

(4) การอ่านช่วยพัฒนาจิตใจให้เจริญองงาม การอ่านเป็นการพักผ่อนที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของมนุษย์ โดยเฉพาะการอ่านหนังสือวรรณคดี สารคดี นวนิยาย หนังสือธรรมะ หนังสือที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ เพราะนอกจากจะก่อให้เกิดความเพลิดเพลินบันเทิงใจและความรู้แล้วยังช่วยพัฒนาจิตใจให้เกิดความเมตตาอารี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อีกด้วย

(5) การอ่านช่วยอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน ตลอดจนช่วยป้องกันและแก้ปัญหาบางอย่างได้

(6) การอ่านช่วยให้ผู้อ่านมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม กล่าวคือ บุคลิกภาพของมนุษย์ที่แสดงออกให้ปรากฏแก่ผู้พบเห็นจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับอย่างสำคัญใกล้ชิดกับความรู้ การกระทำ และอารมณ์ หมายความว่า การอ่านช่วยให้มนุษย์มีความรู้ ก่อให้เกิดปัญญา ความรู้และปัญญานี้จะเป็นเครื่องมือที่ทำให้มนุษย์แสดงออกถึงอารมณ์ได้เหมาะสมกับกาลเทศะ เมื่อมนุษย์มีความรู้ลึกและ

อารมณ์ตลอดจนลักษณะนิสัยที่ถูกกาลเทศะแล้ว ก็จะมีการกระทำหรือพฤติกรรมที่ถูกกาลเทศะตาม มาด้วย

2.5.7.2 บทบาทต่อสังคม ได้แก่

(1) การอ่านมีบทบาทในแง่การให้ความร่วมมือของคนในสังคม การอ่านทำให้ ผู้อ่านเข้าใจผู้อื่น ให้ความร่วมมือกับกลุ่ม สามารถให้และรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้

(2) การอ่านทำให้เข้าใจวัฒนธรรมต่าง ๆ ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงและที่ยังคงอยู่ ทำให้ผู้อ่านสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้อย่างเป็นสุข ทำให้ตนเอง ครอบครัวย และสังคมรอบข้างเป็นสุขและสงบตามไปด้วย

สำหรับเยาวชนผู้กระทำความผิดแล้ว บทบาทการอ่านมีผลต่อพวกเขาอย่างมาก นอกเหนือ จากได้รับความเพลิดเพลินแล้ว ยังช่วยให้เยาวชนผู้กระทำความผิดได้รู้จักใช้เวลาอย่างมีคุณค่า เหมาะสม และเกิดประโยชน์ การที่มีหนังสือหรือวัสดุสำหรับอ่านมาก ๆ ย่อมช่วยให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้น เกิดแนวคิด ผลลัพธ์จากการอ่านจะสามารถช่วยแนะแนวทางในการตัดสินใจ การรู้จักเลือกทาง แก้ปัญหาให้กับตนเองได้ การอ่านจะเข้าไปมีบทบาทในเยาวชนกลุ่มนี้ได้ จะต้องอาศัยตัวผลักดัน อัน ได้แก่ ผู้นำที่ดีและกิจกรรมการอ่านที่เหมาะสม

2.6 กิจกรรมการอ่าน

2.6.1 ความหมายของกิจกรรม

กิจกรรมการอ่าน หมายถึง การกระทำเพื่อเร้าใจบุคคลหรือบุคคลที่เป็นเป้าหมาย ให้เกิด ความอยากรู้อยากอ่านหนังสือ โดยเฉพาะหนังสือที่มีคุณภาพ อันประกอบด้วย หนังสือที่อ่านแล้ว ก่อให้เกิดความจรรโลงใจ เกิดความหวัง มีความเข้มแข็ง กล้าหาญ รวมถึงหนังสือที่ให้ความ เบิกบาน เพลิดเพลิน สุขใจ ได้เห็นความรักระหว่างเพื่อนมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เป็นหนังสือที่ชี้ ให้เห็นถึงความละเอียดรอบคอบ รู้จักระมัดระวังตน ควรมีเนื้อหาเป็นเหตุเป็นผลแท้จริงและก่อให้เกิด ความรู้เพิ่มพูน นอกจากนี้กิจกรรมการอ่านยังหมายถึงการแนะนำชักชวนให้เกิดความพยายามที่จะ อ่านให้แตกฉาน สามารถนำความรู้จากหนังสือไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ รวมถึงกระตุ้นให้ อยากรู้อยากอ่านหนังสือโดยเปิดความคิดให้กว้าง เกิดเป็นการอ่านอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย สามารถที่จะพัฒนาการอ่านไปจนถึงขั้นที่สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์เรื่องที่อ่านได้

2.6.2 ลักษณะของกิจกรรมการอ่าน

การอ่านไม่ใช่ทักษะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้สามารถ เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่มีสารบันทึกไว้ด้วยตัวหนังสือในภาษาแต่ละภาษา การเรียนรู้นั้นจะต้องรู้จัก

ตัวอักษรและต้องอ่านคำที่เขียนหรือตีพิมพ์ สำหรับบางคนการเรียนรู้เป็นเรื่องที่ยาก ต้องอาศัยการแนะนำสั่งสอน ต้องฝึกฝนและต้องหาโอกาสที่จะอ่านด้วยตนเอง การที่จะรู้ว่าหนังสือให้ความรู้และความเพลิดเพลินอย่างไร ก็จะต้องหัดอ่านและทำความเข้าใจกับสิ่งที่อ่านให้ได้ แต่ก่อนที่จะเข้าใจได้นั้นจะต้องมีผู้แนะนำให้รู้ว่าหนังสือจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านอย่างไรบ้างและผู้แนะนำเองก็ต้องหาวิธีการเพื่อดึงดูดให้ผู้ที่เป็เป้าหมายนั้นสนใจ ฉวีวรรณ กุหาภินันท์ (2542 : 98-101) แม้นมาศ ซวลิต (2544 : 16-17) และศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์ (2542 : 53-54) ได้สรุปลักษณะของกิจกรรมการอ่านไว้ดังนี้

2.6.2.1 กิจกรรมการอ่านจะต้องเร้าใจ หมายความว่า กิจกรรมนั้นสามารถทำให้บุคคลที่เป็นเป้าหมายเกิดความอยากอ่านหนังสือ โดยเฉพาะหนังสือที่มีคุณภาพตามที่ผู้จัดกิจกรรมเห็นว่าสมควรอ่าน ส่วนกิจกรรมจะชี้ให้เห็นว่าการอ่านเป็นสิ่งจำเป็น มีความสำคัญ มีประโยชน์ต่อบุคคลและสังคมนานาประการ

2.6.2.2 กิจกรรมการอ่านจะต้องจูงใจ หมายความว่า กิจกรรมนั้นสามารถจูงใจให้บุคคลที่เป็นเป้าหมายเกิดความพยายามที่จะอ่าน เพื่อจะได้รู้เรื่องราวน่ารู้ น่าสนุกที่มีอยู่ในหนังสือตามที่ผู้จัดกิจกรรมนำมากล่าว นอกจากนั้นแล้วยังเกิดความรู้สึกที่ว่า การอ่านทำให้รู้สึกเป็นอิสระเสรีตลอดจนการอ่านหนังสือสามารถจูงใจไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย ซึ่งอาจจะทำได้โดยการพูด การแนะนำหรือเล่าตอนที่น่าสนใจให้ฟัง ตลอดจนอ่านเรื่องราวที่สนุกสนานและน่าประทับใจ หรืออ่านบทกลอนบทที่ไพเราะ ให้ฟัง

2.6.2.3 กิจกรรมการอ่านจะต้องกระตุ้น ทำให้อยากรู้หรืออยากเห็น ซึ่งกิจกรรมนั้น ๆ จะต้องกระตุ้นหรือแนะนำให้อยากรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหนังสือและเมื่ออ่านเรื่องหนึ่งแล้วก็อยากอ่านอีกเรื่องต่อไป เกิดความรู้สึกว่าการอ่านเป็นกิจกรรมประจำวันที่จะขาดเสียมิได้

2.6.2.4 กิจกรรมควรจะมีสาระเกี่ยวกับศีลธรรม มโนธรรม จริยธรรม ฯลฯ แฝงอยู่ด้วยเสมอ

2.6.2.5 กิจกรรมไม่ควรใช้เวลาจนเกินไป เพราะจะทำให้ผู้อ่านเบื่อหน่าย

2.6.2.6 เป็นกิจกรรมที่ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การเล่าเรื่องราวในหนังสือหรือการสนทนาเกี่ยวกับหนังสือ เป็นต้น

2.6.2.7 เป็นกิจกรรมที่ประหยัด ใช้วัสดุที่หาง่ายและราคาถูก

2.6.2.8 เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้แก่ผู้อ่าน

2.6.3 แนวคิดในการจัดกิจกรรม

แม้นมาศ ซวลิต (2544 : 21-22) และศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์ (2542 : 55-56) อธิบายไว้ว่าการจัดกิจกรรมให้ได้ผลดีนั้นต้องคำนึงถึงแนวคิด ทฤษฎีและหลักเกณฑ์บางอย่าง ซึ่งจะช่วยให้

กิจกรรมเป็นที่จูงใจและสร้างความประทับใจให้แก่บุคคล แนวคิดควรมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมไปในทางที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ ดังนั้นแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรม ได้แก่

2.6.3.1 แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของเรา เช่น ประสบการณ์ ความพึงพอใจและไม่พึงพอใจเกิดขึ้นได้อย่างไร คนรุ่นก่อนได้กล่าวว่า การเรียนต้องประกอบด้วย สุ-จิ-ปุ-ติ หรือ ฟัง คิด ตาม เขียน คือ ให้ได้ยิน ได้ฟัง (รวมทั้งการอ่าน) ให้รู้จักคิดและจำ รู้จักถาม รู้จักจดบันทึกและเขียน ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้หู (รวมทั้งตา) สมองและมือ กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องง่ายแก่การดู การฟัง ง่ายให้เกิดความคิด สร้างความประทับใจให้จำ ก่อให้เกิดความสงสัยใคร่รู้ กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องน่าสนใจจนกลุ่มเป้าหมายต้องจดจำและนำไปเขียนเป็นเรื่องราวได้

2.6.3.2 แนวความคิดและทฤษฎีที่ว่าด้วยมนุษย์เป็นสัตว์สังคม คนเราทุกคนต้องการอยู่ในหมู่เหล่า ความคิดใหม่ ๆ มักจะเกิดขึ้นเมื่ออยู่เป็นหมู่เหล่า กิจกรรมการอ่านเป็นกิจกรรมที่ต้องมีผู้เกี่ยวข้องอย่างน้อยสองคน คือ ผู้จัดกิจกรรมและบุคคลเป้าหมาย มนุษย์เราต้องการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมรวมถึงต้องการเป็นสุขในสังคม การอ่านเป็นการเร่งรัดแนะแนวทางการพัฒนาตนเองของแต่ละบุคคล การเน้นประโยชน์ที่แต่ละคนจะได้รับจากกิจกรรมจะมีส่วนทำให้กิจกรรมประสบผลสำเร็จ

2.6.3.3 แนวคิดที่ว่ามนุษย์มีการเคลื่อนไหว มีวิวัฒนาการ ไปสู่สิ่งใหม่กว่าแปลกกว่าและให้ผลดีกว่าอยู่เสมอ การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องคำนึงถึงว่ามีอะไรใหม่และแปลกกว่าเดิมหรือไม่ คนหรือชุมชนเหล่านั้นเคยได้ยินแล้วหรือไม่ กิจกรรมที่ควรดัดแปลงแต่เดิมให้ดูแปลกและใหม่

2.6.3.4 แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียภาพ การจัดกิจกรรมเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ต้องอาศัยความรู้และความงาม (ทั้งในด้าน ภาพ เสียงและความคิด) ช่วยทำให้น่าดู น่าฟัง เป็นที่ประทับใจ ดึงดูดให้ชม ให้ฟังและจดจำไว้ได้นาน ก่อให้เกิดจินตนาการและความจริงใจที่จะอ่านและทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่คิดง

2.6.4 กิจกรรมการอ่านเพื่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง

กิจกรรมการอ่านสำหรับเยาวชนผู้กระทำคิดนี้ ผู้วิจัยจะใช้กิจกรรมการเสนอหนังสือเป็นหลัก เสริมด้วยการชมสารคดีและกิจกรรมการจัดกระดานภาพ และเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงได้ประยุกต์กิจกรรมบางส่วนตามทฤษฎี MI (Multiple Intelligences) หรือการพัฒนาหุปัญญาของศาสตราจารย์โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Garder) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่สามารถพัฒนาเยาวชนได้ในทุกช่วงวัย (ชนวัฒน์ ศรีสอ้านและณัฐพงศ์ เกศมาริช. 2545) เข้าไว้ในกิจกรรมบางสัปดาห์ด้วย เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัยที่สำคัญ 5 ด้านดังนี้

2.6.4.1 การสร้างสัมพันธภาพ (Relationship) ตั้งแต่วินาทีแรกที่เราได้เกิดมา ก็เป็นเวลาเดียวกันกับที่เราได้สร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นครั้งแรกและตั้งแต่นั้นเราก็ได้สร้างสัมพันธภาพกับผู้คนรอบข้างมาโดยตลอด คราวจนสิ้นลมหายใจ จากลักษณะนิสัยหลัก ๆ ทั้ง 5 ด้านนี้ สัมพันธภาพนับได้ว่าเป็นสิ่งที่สร้างผลกระทบต่อตัวเองและขยายผลไปสู่ผู้คนรอบข้างมากที่สุด การเสริมสร้างสัมพันธภาพจะมองถึงสิ่งต่อไปนี้

- การตระหนักรู้ (Self-Awareness): การเข้าใจในความรู้สึก นิสัยและความเชื่อของตน
- การมีอารมณ์ขัน (Sense of Humor): การมองเห็นอีกด้านหนึ่งของชีวิตที่เต็มไปด้วยความสนุกสนาน โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
- ความห่วงใย (Caring): การพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้อื่นในเชิงบวก
- ความเป็นเอกภาพ (Integrity): ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือความเชื่อต่าง ๆ
- การยอมรับ (Respect): การยอมรับ / ให้เกียรติ ในความมีคุณค่าของผู้อื่น

2.6.4.2 การมีสามัญสำนึก (Common Sense) การมีสามัญสำนึก นับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการที่จะประสบความสำเร็จ การให้เกียรติเพื่อน ครอบครัวและเพื่อนร่วมงาน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ช่วยหลีกเลี่ยงการนำไปสู่ความขัดแย้ง เพราะสามัญสำนึกนั้นเป็นที่มาของการกระทำและการตัดสินใจ การสร้างลักษณะนิสัยของการมีสามัญสำนึกจะประกอบไปด้วย

- การตื่นตัว (Alertness): การไหวทันต่อเหตุการณ์รอบ ๆ ตัว
- การรู้หน้าที่ (Accountability): การทำหน้าที่ของตนในกิจกรรมต่าง ๆ
- การจัดระเบียบ (Organization): การปฏิบัติตามระเบียบ แบบแผน การจัดลำดับความสำคัญ
- ความสุภาพ (Courtesy): การแสดงออกถึงการให้เกียรติต่อผู้อื่นด้วยกิริยาและวาจา

2.6.4.3 การสร้างผลิตภาพ (Productivity) ในการที่จะดำเนินงานใด ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ นั้น ไม่ว่าจะเป็น การทำงานบ้าน การกีฬาเพื่อให้ได้ชัยชนะ การสร้างผลกำไร หรืองานอื่น ๆ ล้วนแล้วแต่ต้องประกอบไปด้วยผลิตภาพทั้งสิ้น ผลิตภาพนั้นเกิดจากความต้องการภายในบุคคลที่จะทำงานชิ้นใด ๆ ให้ดี ให้สำเร็จและความต้องการที่จะพึงพอใจกับงานที่ตนได้ทำเสร็จสิ้นลงไปด้วย ซึ่งบ่อยครั้งที่งานเหล่านี้สำเร็จออกมาได้ด้วยดี สำหรับลักษณะนิสัยที่ 3 นี้ จะเป็นปัจจัยที่ช่วยแปรความต้องการส่วนบุคคลไปสู่ผลสำเร็จและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ประกอบไปด้วย

- ความริเริ่ม (Initiative): การปฏิบัติที่เริ่มจากความต้องการไปสู่เป้าหมาย
- ความเพียรพยายาม (Effort): การมีความพยายามมุ่งมั่นจนกว่างานจะสำเร็จ

- ความรับผิดชอบ (Responsibility): การปฏิบัติหน้าที่ของคนให้ดีและสมบูรณ์ที่สุด
- ความกล้าหาญ (Courage): การทำงานตามภารกิจที่ได้รับมอบ โดย ไม่ย่อท้อ แม้จะพบกับอุปสรรค
- การสร้างแรงจูงใจ (Motivation) การหาเหตุผลในเชิงบวกที่จะนำพาตนเอง หรือผู้อื่น ไปสู่เป้าหมาย

2.6.4.4 การทำงานเป็นทีม (Teamwork) ทุกวันนี้การทำงานเป็นทีม นับได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ นอกจากนี้การทำงานเป็นทีมยังเป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้ เกิดแก่สังคมหรือองค์กรได้ ลักษณะนิสัยในการทำงานเป็นทีมนี้จะนำทีมงาน ไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ร่วมกันด้วยการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

- การให้ความร่วมมือ (Cooperation): การทำงานร่วมกับกลุ่มอย่างแข็งขันเพื่อบรรลุ เป้าหมาย
- ความอดทน (Patience): ความมุ่งมั่น ไปสู่เป้าหมาย ถึงแม้จะประสบ ปัญหาใด ๆ
- ความยุติธรรม (Fair Play): การปฏิบัติต่อผู้อื่น เฉกเช่นที่ตนต้องการ จะได้รับ

2.6.4.5 การแก้ไขปัญหา (Problem Solving) ในชีวิตคนเรานั้น เต็มไปด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่ต้อง ทำการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือเรื่องใหญ่ ๆ ที่อาจทำให้วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนไป บ่อยครั้งที่เราอาจมีคำตอบมากกว่าหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการที่เรามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการคิด ของตนเอง การฝึกฝนวิธีที่จะแก้ไขปัญหา นั้นจะเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงแรกของชีวิตเรา ทำให้เราสามารถ ที่จะเห็นทางเลือกต่าง ๆ ได้และจะทวีความยากมากขึ้นเมื่อเราเติบโตเป็นผู้ใหญ่ไปเรื่อย ๆ สำหรับ ลักษณะนิสัยนี้จะมีส่วนสัมพันธ์กับรูปแบบทางความคิด ที่จะทำให้เราพบทางเลือกใหม่ ๆ และ วิธีการแก้ปัญหาที่ต่างออกไปจากเดิม ประกอบไปด้วย

- ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity): การมองปัญหาและหนทางแก้ไขด้วยมุมมอง ที่แปลกใหม่
- การปรับตัว/ยืดหยุ่น (Flexibility / Resilience) การทดลองใช้วิธีการอื่น ๆ ทดแทน วิธีเดิมที่ ไม่ได้ผล
- ความใฝ่รู้ (Curiosity): ความปรารถนาที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ
- ความมั่นใจ (Confidence): ความเชื่อมั่น ในความสามารถของคน

2.6.4.6 การเสนอหนังสือ คือ การนำหนังสือมาสู่บุคคลกลุ่มเป้าหมาย โดยมีจุดประสงค์ คือ การเข้าใจให้อยากอ่านและอยากรู้อะไรที่มีอยู่ในหนังสือนั้นจนจบ การจัดกิจกรรมการเสนอหนังสือนั้นต้องสามารถที่จะชักจูงให้เกิดการสร้างทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับหนังสือด้วย โดยอาจจะชี้ให้เห็นว่าหนังสือมีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน หนังสือจะช่วยแก้ปัญหาในบางเรื่องได้ เป็นต้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2533 : 74-76)

2.6.4.7 การจัดกระดานภาพ การจัดกระดานภาพเป็นกิจกรรมที่ชักจูงให้เกิดความสนใจหนังสือมากขึ้น โดยการนำภาพในหนังสือที่น่าสนใจมาจัดแสดงให้ดูในสถานที่ที่เห็นได้ง่าย พร้อมทั้งมีหนังสือเล่มนั้นอยู่ใกล้ ๆ โดยจัดแยกตามเรื่องราวที่คล้ายคลึงกัน พร้อมทั้งควรมีคำอธิบายย่อ ๆ เกี่ยวกับภาพนั้น เพื่อดึงดูดใจให้บุคคลที่ได้ดูภาพเกิดความรู้สึกที่อยากจะรู้ในรายละเอียดมากขึ้น ซึ่งทำให้ต้องอ่านหนังสือเล่มนั้น ๆ ในที่สุด

2.6.4.8 การชมสารคดี การชมสารคดีเป็นกิจกรรมที่ใช้ทั้งภาพและเสียง เพื่อทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจในกิจกรรม หรือเพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่หนังสือในประเภทที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เพื่อดึงดูดให้ผู้ที่ได้ชมอยากที่จะค้นหาหรือทราบข้อมูลเพิ่มเติม อันเป็นการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างการได้ดู การได้ฟังและการได้อ่าน

2.6.5 ผู้นำกิจกรรมที่เหมาะสม

ผู้นำกิจกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะเอื้ออำนวยและดำเนินการให้กิจกรรมบรรลุผลสำเร็จได้ ซึ่งจำเป็นที่ผู้นำกิจกรรมจะต้องมีคุณสมบัติทั้งทางด้านบุคลิกภาพและทางด้านวิชาการที่เหมาะสม ดังต่อไปนี้

2.6.5.1 ผู้นำกิจกรรมต้องเตรียมพร้อมด้วยการอ่านหนังสือให้มากและหลากหลาย พร้อมทั้งอ่านเป็น อ่าน ได้เร็ว สามารถจะบอกถึงคุณภาพและความเหมาะสมของหนังสือเล่มที่อ่านได้

2.6.5.2 ผู้นำกิจกรรมควรทำความเข้าใจในกลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งรู้รายละเอียดเกี่ยวกับความสนใจในการอ่าน ความสามารถในการอ่านของกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี

2.6.5.3 ผู้นำกิจกรรมต้องรู้จักเลือกวิธีการในการจัดกิจกรรม ว่ากลุ่มเป้าหมายประเภทใดเหมาะสมกับกิจกรรมประเภทใด และกิจกรรมที่เลือกนั้นจะต้องสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของโครงการหรือเป้าหมายของโครงการนั้น ๆ ด้วย

2.6.5.4 ผู้นำกิจกรรมต้องสามารถสื่อถึงความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ ความจริงใจ ต้องเปิดเผยตนเอง มีอารมณ์ขัน มีไหวพริบปฏิภาณ สามารถเผชิญหน้าหรือประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มได้ เพราะสิ่งเหล่านี้จะสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินกิจกรรม ทั้งต่อตัวผู้นำกิจกรรมและกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม

2.6.5.5 ผู้นำกิจกรรมต้องสามารถสื่อสารได้ดีทั้งสีหน้า แววตา อารมณ์ ท่าทาง คำพูด อักขระและน้ำเสียง เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจหรือเร้าใจให้กลุ่มเป้าหมายมีสมาธิและสนใจอยู่ในกิจกรรมที่กำลังดำเนินอยู่

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7.1 งานวิจัยภายในประเทศ

สาวิกา ภาณุชนะ (2518) ทำการวิจัยเรื่องการบำบัดด้วยหนังสือ ศึกษาเป็นรายกรณีกับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยศึกษาเด็กชายและเด็กหญิง 2 คน เพื่อปรับปรุงนิสัย พัฒนาการด้านบุคลิกภาพอารมณ์ เด็กชายเป็นเด็กที่ก้าวร้าว อวดดี เอาเปรียบ จากการบำบัดโดยการใช้หนังสือหลายเล่มที่มีเนื้อหาล้ำคลึงกัน เกี่ยวกับสัตว์หรือคนที่อ่อนแอและถูกทำร้ายจนได้รับความบอบช้ำหรือตายไปในที่สุด เช่น ตุ๊กแกผู้อากัปกั ผลปรากฏว่า เด็กชายดังกล่าวมีความเอื้อเฟื้อมากขึ้น ส่วนเด็กหญิงเป็นคนที่ไม่ค่อยมีความมั่นใจในตนเอง อารมณ์อ่อนไหว มีนิสัยเห็นแก่ตัว ชอบเล่นกับเพื่อนชายมากกว่าเพื่อนหญิง ผู้วิจัยได้เลือกหนังสือประเภทนวนิยายที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสังคม เช่น ขี้วานอกนา ภายหลังจากที่เด็กได้ถูกบำบัดด้วยการอ่าน ทำให้เด็กหญิงยอมรับตนเองและยอมรับสภาพความเป็นจริงของครอบครัว มีการปรับปรุงตนเองในเรื่องของการเรียน การแต่งกายเพราะต้องการให้สังคมยอมรับตน

กุลานันดา คงคะเสริม (2523) ทำการวิจัยเรื่องการใช้การบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการทางร่างกายและสุขภาพ พบว่า การบำบัดด้วยหนังสือสามารถส่งเสริมสุขภาพจิตและความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กพิการ ผลของการศึกษา พบว่า เด็กพิการมีสุขภาพจิตและความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชไมพร เจริญสิน (2525) ทำการวิจัยเรื่องการบำบัดด้วยหนังสือกับเยาวชนที่มีประวัติเสพยาเสพติดให้โทษในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง เพื่อศึกษาว่าสามารถลดความวิตกกังวลและส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองได้หรือไม่ ผลของการทดลอง พบว่า เยาวชนที่ได้รับการบำบัดด้วยหนังสือมีความวิตกกังวลลดลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ภิกษุขุ่น เจนเจริญวงศ์ (2530) วิจัยเรื่องการเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมด้านความเมตตาคุณธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากการอ่านหนังสือภาพที่มีการนำเสนอพฤติกรรมของตัวละครเอกในทางบวกและทางลบ พบว่า นักเรียนที่ได้อ่านหนังสือภาพที่มีการนำเสนอพฤติกรรมของตัวละครเอกในทางบวกมีพัฒนาการทางจริยธรรมด้านความเมตตาสูงมากกว่านักเรียนที่ได้อ่านหนังสือภาพที่มีการนำเสนอพฤติกรรมตัวละครเอกในทางลบ เพราะนักเรียนสามารถเลียนแบบหรือ

เกิดพฤติกรรมคล้ายตามตัวละคร ซึ่งเปรียบเสมือนตัวแบบและยอมรับว่าการกระทำของตัวละครที่มีพฤติกรรมในทางบวกนั้นเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมและควรกระทำตาม

อภิชาติ ประสารศรี (2534) วิจัยเรื่องผลของการบำบัดด้วยหนังสือที่มีต่อมโนภาพแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลปรากฏว่า นักเรียนที่ได้รับการบำบัดด้วยหนังสือมีมโนภาพแห่งตนสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการบำบัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนที่ได้รับการบำบัดด้วยหนังสือมีมโนภาพสูงกว่าก่อนการได้รับการบำบัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกัน แสดงว่าการบำบัดด้วยหนังสือตามโปรแกรมที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ส่งผลกระทบบ่มอโนภาพแห่งตนของนักเรียนที่ได้รับการบำบัด โดยทำให้นักเรียนที่ได้รับการบำบัดมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองเป็นไปในทางบวก

ชัยวัฒน์ วงศ์อาษา (2539) วิจัยเรื่องผลการฝึกอบรมที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 60 คน มีการจัดฝึกอบรมแบบเข้าค่ายพักแรมเป็นเวลา 3 วันติดต่อกัน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง ด้านตนเองโดยทั่วไปและด้านโรงเรียน-การศึกษา มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุม

เอกราช แก้วเขียว (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 24 คน พบว่า คะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มทดลองสูงกว่าคะแนนกลุ่มควบคุม และเยาวชนกลุ่มทดลองมีการเห็นคุณค่าในตนเองในระยะติดตามผล (ภายหลังการทดลอง 1 เดือน) สูงกว่าหลังการทดลองเช่นกัน

สาวิตรี ทานสีลย์ (2541) วิจัยเรื่องอิทธิพลของครอบครัวต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่น พบว่า ปัจจัยด้านครอบครัวที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่น ได้แก่ ความสัมพันธ์กับพ่อและแม่ ลำดับที่เกิดและระดับการศึกษา มีอิทธิพลทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และลักษณะการอบรมเลี้ยงดูก็มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นทั้งชายและหญิงเช่นกัน ในขณะที่ความใกล้ชิดผูกพันในครอบครัวและบุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดู มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

วิชญา ไชยเทพ (2544) ได้วิจัยเรื่องกิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออกที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ จำนวน 15 คน พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออกกับหลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออก และก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออกกับระยะติดตามผล (1 เดือนหลังการศึกษา) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และค่าเฉลี่ยของคะแนนการแสดงออกที่

เหมาะสมก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกับหลังเข้าร่วมกิจกรรม และก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกับระยะติดตามผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .01

สุจิตรา แก้วสินวล (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องประสิทธิผลของสื่อละครสร้างสรรค์ที่มีต่อการสร้างการมองเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กที่ถูกทารุณกรรม จำนวน 19 คน พบว่า มีเด็ก 12 คนที่มีการเปลี่ยนแปลงในการมองเห็นคุณค่าตนเองสูงขึ้น และจากการสัมภาษณ์ พบว่า เด็กส่วนใหญ่มีความ รู้สึกดี มีความสุข มีความกล้ามากขึ้นและเห็นว่าตนเองมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในด้านความผ่อนคลาย ความภาคภูมิใจและความมั่นใจมากขึ้น

2.7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

นักการศึกษาได้นำวิธีการบำบัดด้วยหนังสือไปใช้ประโยชน์ในงานทางด้านการศึกษาอย่างกว้างขวาง เช่น อมาโต (Amato) ได้ทดลองผลการบำบัดด้วยหนังสือวิธีต่าง ๆ กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย โดยแบ่งกลุ่มทดลองออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกจัดให้มีการอภิปรายเกี่ยวกับหนังสือที่อ่านพร้อมกันทั้งกลุ่ม กลุ่มที่สองจัดให้มีการอภิปรายอย่างไม่เป็นทางการเป็นครั้งคราว ส่วนกลุ่มที่สามใช้การบำบัดเป็นรายบุคคล ปรากฏว่า การบำบัดด้วยหนังสือประสบความสำเร็จทั้งสามกลุ่ม แต่วิธีที่ดีที่สุด คือ การจัดให้มีการอภิปรายพร้อมกันทั้งกลุ่ม (Amato, 1957 : 4 ; อ้างถึงใน สาวิกา กาญจนะ, 2518 : 17)

ส่วน วิปเปล (Whipple, 1968 : 2214 ; อ้างถึงใน กุลวนิดา ศุภะเศรษฐี, 2523 : 18) นำการบำบัดด้วยหนังสือไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชายที่โรงเรียนฝึกอบรมนินิสัยในโอคลาโฮมา จำนวน 104 คน โดยใช้เวลา 10 สัปดาห์ ผลปรากฏว่า การบำบัดด้วยหนังสือมีผลสัมฤทธิ์ต่อการเรียนเนื้อหาวิชาชีววิทยาและมีส่วนเสริมสร้างบุคลิกภาพของกลุ่มตัวอย่างอีกด้วย ต่อมาในปี ค.ศ. 1969 พอนเดอร์ (Ponder, 1969 : 2900 ; อ้างถึงใน กุลวนิดา ศุภะเศรษฐี, 2523 : 18) ทดลองเกี่ยวกับผลการบำบัดหนังสือที่มีต่อการยอมรับในตนเองและความสามารถในการอ่านของนักเรียนชั้นปีที่ 5 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีฐานะยากจน พอนเดอร์ ได้คัดเลือกหนังสือที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความยากจนไปให้ครูประจำชั้นอ่านให้กลุ่มทดลองฟัง หลังจากนั้นจึงจัดให้มีการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องราวในหนังสือ ผลของการทดลอง พบว่า การบำบัดด้วยหนังสือให้ผลสัมฤทธิ์ในการอ่านและการยอมรับตนเองของกลุ่มทดลอง

ในปี 1974 อัลท์แมนท์ (Altmann, 1974 : 285-287) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้วิธีบำบัดด้วยหนังสือเพื่อเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง (Self esteem) กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ได้คะแนนจากการสอบแบบทดสอบวัดความภาคภูมิใจในตนเองต่ำที่สุด จำนวน 18 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกจะได้รับคำแนะนำในการอ่านหนังสือจากบรรณารักษ์ตลอดระยะเวลาที่ทดลอง กลุ่มที่สองจะได้รับหนังสือชุดเดียวกันกับกลุ่มแรกแต่จะได้รับคำแนะนำ

ในการอ่านเพียงครั้งเดียวตลอดการทดลอง ส่วนกลุ่มที่สามได้รับหนังสืออ่านเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีโอกาสพบปะรับคำแนะนำจากบรรณารักษ์เลย ผลการทดลองปรากฏว่า คะแนนความภาคภูมิใจในตนเองของกลุ่มทดลองทั้ง 3 กลุ่ม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่จากคะแนนเฉลี่ยแสดงว่าคะแนนของกลุ่มแรกมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่สูงขึ้น

ต่อมาในปี 1977 แม็คคินนีย์ (McKinney 1977 : 550-552 ; อ้างถึงใน กุลวนิดา ดุงคะเสรมณี. 2523 : 20) ได้วิจัยผลการบำบัดด้วยหนังสือเป็นรายบุคคลโดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาชายจำนวน 3 คนและนักศึกษานักหญิง 1 คน กลุ่มตัวอย่างจะเลือกอ่านนวนิยายและเรื่องสั้นจากรายชื่อหนังสือที่ผู้วิจัยคัดเลือกให้ หลังจากนั้นจึงเข้ารับการให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ เป็นรายบุคคล ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาชายทั้ง 3 คน ถ้าวัดถึงปัญหาของเขาซึ่งเคยเก็บกดออกมาอย่างเปิดเผยและยอมรับความเป็นจริงมากขึ้นภายหลังจากที่ได้อ่านหนังสือ ส่วนนักศึกษานักหญิงกลับมีความวิตกกังวลสูงขึ้นภายหลังจากการได้อ่านหนังสือ

2.8 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วย

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) คือ กระบวนการเพิ่มคุณค่าในตนเองโดยผ่านกิจกรรมการอ่าน หนังสือและผู้นำกิจกรรมที่เหมาะสม
2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ การเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 1 จังหวัดระยอง (แผนภูมิที่ 2.5)

แผนภูมิที่ 2.5

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

